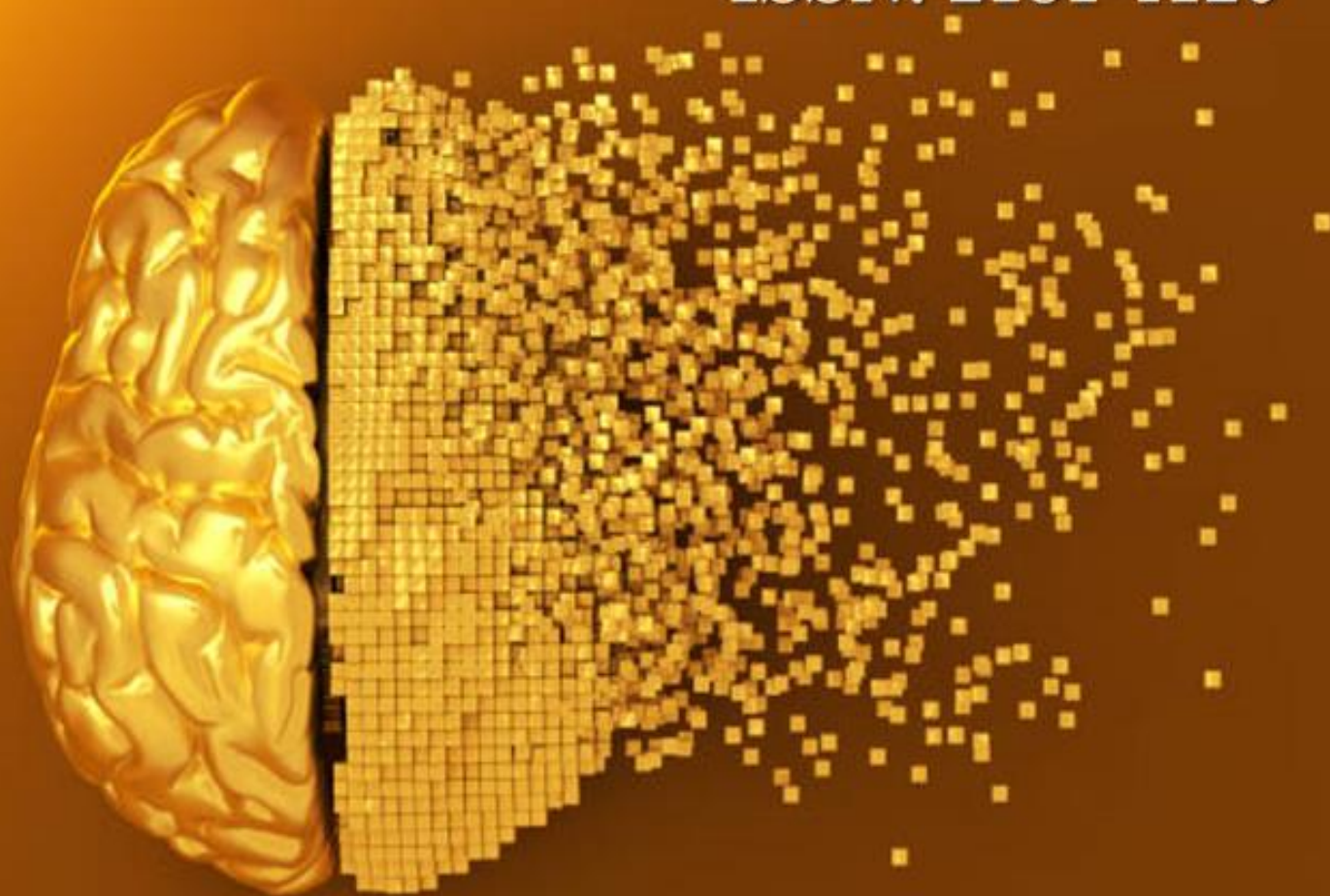

GOLDEN BRAIN

Scientific Journal

ISSN: 2181-4120

Volume 1, Issue 22

CiteFactor
Academic Scientific Journals

Google
Scholar

® digital object
identifier

zenodo

2023/22

August

ISSN 2181-4120
VOLUME 1, ISSUE 22
AUGUST 2023

<https://researchedu.org/index.php/goldenbrain>

“GOLDEN BRAIN” SCIENTIFIC JOURNAL
VOLUME 1, ISSUE 22, AUGUST, 2023

EDITORIAL BOARD

G. Kholmurodova

Professor, Doctor of Agricultural Sciences, Tashkent State Agrarian University

A. Madaliev

Professor, Doctor of Economics, Tashkent State Agrarian University

G. Sotiboldieva

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Fergana State University

U. Rashidova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Philological Sciences, Samarkand State University

D. Darmonov

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Fergana State University

X. Abduxakimova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Fergana State University

U. Ruzmetov

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Chemical Sciences, National University of Uzbekistan

M. Yusupova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Fergana State University

M. Kambarov

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Pedagogical Sciences, Namangan State University

S. Sadaddinova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Physics and Mathematics Sciences, Tashkent University of Information Technologies

M. Fayzullaev

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) Geographical Sciences, Karshi State University

Z. Muminova

Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Samarkand Institute of Veterinary Medicine

B. Kuldashov

Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Samarkand Institute of Veterinary Medicine

Kh. Askarov

Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Fergana Polytechnic Institute

S. Nazarova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Bukhara State University

O. Rahmonov

Doctor of Philosophy (Phd) in Technical Sciences, Fergana Polytechnic Institute

G. Tangirova

Associate Professor, Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Tashkent State Agrarian University

Z. Koryogdiev

Doctor of Philosophy (Phd) in Historical Sciences, Bukhara State University

S. Ubaydullaev

Doctor of Philosophy (Phd) in Agricultural Sciences, Andijan Institute of Agriculture and Agrotechnology

R. Yuldasheva

Associate Professor, Doctor of Agricultural Sciences, Tashkent State Agrarian University

M. Yuldashova

Doctor of Philosophy (Phd) in Biological Sciences, Namangan State University

Editorial Secretary: J. Eshonkulov

DEVELOPMENT OF VOLITIONAL QUALITIES IN RELIGION

Sobirova Sojidaxon

2nd year graduate student of the
International Islamic Academy of Uzbekistan

sojidaxonsobirova@gmail.com

Annotation: *This article describes the volitional qualities of a person, the role of religious factors in these qualities of a person, the stages of the development of volitional qualities. In addition, the difference in the development of volitional qualities in different types of personality is also shown separately.*

Keywords: *volitional qualities, repentance, confession, self-analysis.*

A person considers a certain deed to be good, and by performing it a lot, a person's behavior in accordance with that deed is formed and strengthened. Accordingly, peopleIt is divided into four categories:

1. *Careless people.* They do not know the difference between right and wrong, beautiful and ugly. They are free from all beliefs. Being too dependent on pleasures, they cannot fully satisfy any of their desires. (That is, he leaves one taste and rushes to a better one, and then an even better one is found... As a result, he cannot fully fulfill any of his desires. This type of person accepts the treatment very quickly. Only he has a teacher, a He needs a murshid. He needs a desire to wake up in his heart and motivate him. Then he will soon become a person of good character.

2. *Ignorant and lost people.* People of this category know what is bad, but they are not used to good deeds, and their bad deeds seem beautiful to them. Although they have turned away from righteousness by being slaves to the desires of the world, they are aware of their shortcomings. Since the upbringing of this category is more difficult, several tasks are assigned to them. First of all, they should get rid of many vices that

have been firmly established in their hearts as a result of habituation to corruption. Then they should instill in their hearts the quality that motivates them to do good. So, if you roll up your sleeves and make a serious effort, this category of education is a wide field for mathematics.

3. *Ignorant, misguided and wicked people.* A person of this category believes that bad morals are good morals. In his eyes, this morality is right and the most beautiful. This vision in him will improve more and more. Therefore, the treatment of a person in this category is difficult, there is almost no hope for his recovery, and in rare cases he can find a cure for his pain. All these aspects increase the possibility of going astray.

4. *Ignorant, misguided, wicked and evil people.* A person belonging to this category is not only perfect in perversity, but he considers it a virtue to multiply vices, he is proud of it and thinks that these things increase his worth. The situation of this category of people is difficult. It is said about them: "To bring up an old man is hard work, and to bring up a wolf is to torment him."¹

There are also those who believe: "As long as a person is alive, lust, anger, love for the world, and other behaviors will not cease from him!" This is a mistake. After all, those who hold this view understand that the purpose of moral education is to uproot and completely destroy the above-mentioned feelings.

Lust is a natural necessity. Its creation is intended for certain benefits. If the appetite for food is completely extinguished, a person will be doomed. If the sexual desire is cut, the offspring is cut. If the feeling of anger is completely destroyed, a person cannot fight against things that cause destruction. As a result, they kill a person. As long as there is lust in human nature, love for material things will not disappear. This love, in turn, leads a person to more lust, and even encourages him to accumulate wealth. The goal is not to completely eliminate these feelings, but to moderate them.

Temperance in anger is maintained in a beautiful form by being passionate and enthusiastic. Passion in its beautiful form is free from anger, anger, and all forms of

¹ Abu Hamid Al Ghasali. *The Revival Of Religious Sciences*. 2011.

cowardice. In a word, a person who has a moderate level of anger is internally strong and at the same time subordinate to the mind.

Through this information, it is revealed that a person can not only defeat the ego, but also educate it, subjugate it to the mind and thereby form a healthy will in the example of 4 types of individuals. It has been described that it is easy or difficult to educate a person's will depends on his behavior, character, and to a certain extent on his beliefs.

On the other hand, globalization, in which the forces against it are constantly growing along with development, and social networks are constantly influencing the behavior of individuals together with strong knowledge among young people who build the future of our country. It is also important to have a strong will. Based on the thoughts of the 1st President of Uzbekistan Islam Karimov on will, we will not be mistaken if we say that as the spirituality of a person increases, his will also becomes stronger. Will is actually a firm belief.

A strong-willed person believes in himself and is not afraid to take on any difficult task. That is why you can rely on a strong-willed person. Such people can't look at you indifferently if you have any worries or problems. Without hesitation, he will stand by your side, try to help you as much as possible, overcome difficulties together with you. The presence of a person's will is the goals and tasks that are important for him. related to its existence. The more important and attractive these goals are for a person, the stronger his will, the stronger the desire, the stronger the achievement of them, all things being equal. An important goal for a person is an area that depends on his needs and interests. The emergence of will is related to the self-awareness of a person, his formation as a subject, and at the same time it determines the behavior of a person. The very existence of the concept of free will means that a person does not have unlimited freedom, because it depends on a number of external and internal conditions, but it means the freedom to choose how to react to these conditions and to oneself. From this point of view, it can be said that "will" is synonymous with the concept of "aspiration". In the religion of Islam (Sufism), they

cite “repentance” as a concept that strengthens a person’s will and determines its strength and duration.

The word repentance has 2 different meanings from the Arabic language:

1. Regret.
2. Self-correction, castigation.

Repentance, on the one hand, is a person’s emotional appeal to God for his sins, and on the other hand, it is also understood that he makes a willful effort not to repeat this situation in his future activities.

In the process of repentance, a person goes through 3 stages:

1. Cognitive - realizing mistakes. Its content in religion, its function of organizing human life, understanding of possible and impossible actions, learning about this information from Islamic sources (Qur’an and Hadith).

2. Emotional - remorse. Experiencing emotional distress or short-term stress as a result of imagining the consequences of an action that is contrary to orders.

3. Voluntary - striving hard not to return to sin, struggle with lust and Satan. During this process, the experience of a person in the cognitive and emotional stages plays an important role. As a result of these processes, it is understood that they reorganize their activities, develop or choose the means of the path leading to the goal even more perfectly.

It is in this process that love, especially love for God, has a strong positive effect on a person in order to ensure the quality, duration and continuity of his activity. To which of these stages one can reach, or how well one performs each stage, ensures a person’s spiritual growth. It also clarifies to what level a person can reach in the status and conditions of Sufism. The process of personal repentance is the science of understanding the great harm caused by sins and blocking between the servant and his beloved things. A person who is fully aware of this great harm will win his heart over vices. This process of realization is a complex mental state, and pain arises in the heart that has lost a loved one. As the feeling of loss in the heart increases, so does the intensity of pain. The heart regrets that he lost his beloved because of one bad deed. This pain in the heart is called remorse. After the pain completely takes over the inside, a special state called kasd appears in the heart (kasd is the intention to leave the sin, taking steps towards this goal). The word “repentance” has meanings such as turning

back, regretting, turning away from sins and turning to the Truth, and resolving not to repeat the sin in the future. According to Imam Ghazali, repentance is an immutable divine sunnah that emerges from the union of three things that require each other in turn: knowledge, state, and action. Each of these stages is a necessity for the next stage. Repentance has aspects related to today, future, and past: today you leave the sins that prevent you from your beloved; you are determined not to return to the sin of depriving your beloved in the future; this determination inspires hope that the mistakes of the past will be corrected. That is, it has certain conditions, which are as follows:

Scholars say: “Repentance has three conditions: to stop sinning, to be sorry, and to resolve not to return to it.” Some scholars say: “It is enough to be sorry for the sin committed in repentance. After all, this repentance requires a break from the sin and a commitment not to do it again. These two arise from remorse, that’s why they said: “Repentance is confession”. It is important to have knowledge about it and its consequences while the person cognitively understands its negative consequences.

In short, the level of belief affects the growth of the willpower of a person along with his cognitive side. In this case, a person needs a lot of willpower to distinguish between right and wrong actions in his activity and to consistently make this choice. A person can get it through love and sincere supplication to Allah. Through this, it is possible to ensure the unity and harmony of people in the society, and of course, they will engage in only good activities and conscientiously approach their work. It helps to be effective and successful in every profession.

REFERENCES

1. Abu Hamid Al Ghasali. The Revival Of Religious Sciences. 2011.
2. A. Kholmurdov. Courage is the strength of a believer. -T.: "Qaqnus Media". 2020.
3. I.Khayriyev. Psychology of the will. -T.: "Fan" publishing house. 2010.78b.
4. w.w.w.psyworld.ru.

MAKTABGACHA TA'LIMDA STEAM TEXNOLOGIYALARI

Asqarova Dilafruz Ibroximovna

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

Yuldasheva Dilshoda To'lqinovna

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi

Jahon maktabgacha ta'lim tizimida tabaqalashgan yondashuv asosida bola shaxsida individuallikni tarbiyalash texnologiyalari amaliyotga tatbiq etilmoqda.

STEAM ta'lim dunyodagi asosiy tendensiyalardan biri sifatida rivojlanmoqda va amaliyot yondashuvni qo'llashda beshta sohani yagona o'quv sxemasiga integratsiyalashga asoslangan. Bunday ta'limning shartlari uning uzluksizligi va bolalarning guruhlada o'zaro muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish bo'lib, bunda ular fikrlarni to'plashi va fikrlar almashishi mumkin. Shuning uchun, asosiy ta'lim daturiga quyidagilar: lego-texnologiyalar, bolalar tadqiqotlari kabi mantiqiy fikrlashni rivojlantirish modullari kiritilgan. STEAM yondashuvi tufayli bolalar tabiatni tushunib dunyoni muntazam o'rganishadi, o'z navbatida, bolalar rivojlanishining tubdan yangi darajasini ta'minlaydi. O'z-o'ziga ishonchni shakllantirish. Bu yondashuvda bolalar o'z qo'llari bilan yaratgan ko'rik va yo'llar, samalyotlar va avtomobillarni «ishga tushurib».suv osti va havo tuzilmalari «rivojlantib», sinovdan o'tkazib, har safar ular maqsadga yaqinlashib borishadi. Yaxshi natija bermagan «mahsulot»ni qayta-qayta sinovdan o'tkazib, takomillashtirib borishadi. Natijada barcha muammolarni o'zi hal qilish, maqsadga erishish bolalar uchun ilhom, g'alaba, adrenalin va quvonch olib keladi. Har bir g'alaba, o'zlarining qobiliyatlariga ko'proq ishonch uyg'otadi. Faol muloqot va jamoaviy ishni tashkil etishni o'rgatadi. Shu asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda STEAM texnologiyalar, emotsional ta'sir vositalari orqali kasb-hunarga oid tasavvur va tushunchalarni shakllantirish bo'yicha tizimli ishlar olib borilmoqda. Jahon

ta'lim va ilmiy-tadqiqot tashkilotlarida yosh avlodni ma'naviy-axloqiy, intellektual, jismoniy rivojlantirish, barkamol inson qilib tarbiyalash, salohiyatini namoyon etish olishini ta'minlash, bolalarda vatanparvarlik, qonunlarga hurmat, intiluvchanlik, mehnatsevarlik, o'zgarlar mehnatini qadrlash kabi ijobiy fazilatlarni tarkib toptirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Kasb-hunarga qiziqtirish modellarini takomillashtirish, STEAM texnologiyalarini yaratish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga alohida e'tibor berilmoqda. Respublikamizda so'nggi yillarda maktabgacha yoshdagi bolalarni ta'lim tizimiga qamrab olish, yosh avlodni ma'naviy-axloqiy, intellektual, jismoniy tarbiyalash, ularning har tomonlama rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratishning me'yoriy asoslari yaratilmoqda. "Maktabgacha ta'lim-tarbiya jarayonlarini ilmiy asoslangan yondashuvlar asosida takomillashtirish, bolalarning har tomonlama intellektual, estetik va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlarni tubdan yaxshilash"¹ ustuvor vazifa etib belgilandi. Natijada, maktabgacha yoshdagi bolalarni kasb-hunarga qiziqtirishning pedagogik imkoniyatlari kengaytirildi.

STEAM ta'limi nima degani? STEAM so'zi ingliz 4 so'zning bosh harflaridan tashkil topgan abreviatura bo'lib, unda: S – Science – Fan T – Technology – Texnologiya E – Engineering – Injinerlik M – Mathematics – Matematika yaqin kunlarda ushbu abreviaturaga A - Art – San'at bo'limi ham qo'shilgan ya'ni STEAM tizimida ta'lim ushbu 4 yo'nalishga urg'u bergan holda, undan tashqari ularning bir-biri bilan bog'liqligini ko'rsatgan holda olib boriladi. Globallashtirish davridagi texnologik o'zgarishlarni ortidan qolib ketmaslik maqsadida, yangi texnologiyalar, bazalar shakllanishi, sun'iy aql kabi trend texnologiyalarni bilish, ularga muvofiq ta'lim berish hozirgi zamon pedagoglarning, pedagogik texnologiyalarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanmoqda. STEAM bizning kundalik hayotimizdagi innovatsiyalarni ta'lim tizimiga kiritib beradi. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, STEAM ta'lim tizimi orqali bolada kreativlik, qiziquvchanlik va hozirgi kunda eng muhi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining taraqqiyot strategiyasida to'g'risida. PF-60-son. 2022-yil 28-yanvar. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 29.01.2022-y., 06/22/60/0082-son.

m bo'lgan xususiyat - muammoni hal qilish (problem-solving skills) qobiliyati shakllanadi.

Zamonaviy tadqiqotlar STEAM tizimi maktab ta'lim tizimiga oid bo'lgani bilan, uni eng kichik yoshdan, maktabgacha davrdan boshlab tadbiq etish muhim ekanligini ta'kidlamogda. Bolaning eng kichik yoshidan boshlab STEAM tizimiga olib kirishning ahamiyati, muvaffaqiyat ildizidir. Aslida STEAM fikrlash bolalikdan boshlanadi. Bola yurishni bilmagan paytida ham jarayonlarning bog'liqligi, ketma-ketligi va ehtimollikni tushuna oladi. Ushbu xususiyatlar har tomonlama rag'batlantirilishi lozim. Maktabgacha ta'lim tizimida STEAM tizimi bo'yicha faoliyat kundalik ish rejasi asosida olib borilishi lozim.

Shunday ekan, O'zbekiston dunyoga, dunyo xalqlari O'zbekiston nazar tashlayotgan, butun o'zbek xalqi o'z Prezidenti atrofida tobora mustahamroq jiplashib, milliy ma'naviyat, milliy ong, milliy mafkura haqida har qachongidan ham ko'proq qayg'urayotgan bugungi kunda talim jarayonlarida nimalar e'tibor berish lozimligini avvalo o'zimizga va boshqalarga o'rgatamiz. Zero, hech bir inson, hech bir millat o'zligini teran anglamasdan turib o'zгани to'laqonli tushunib yetmagan. Shu bois STEAM texnologiyasi sohasini chuqurroq o'rganish oldimizga qo'yilgan muhim masalarlardan biri hisoblanadi. Chunki, davlatimiz kelajagi bo'lgan yosh avlodni har tomonlama bilimli va yetuk shaxs etib tarbiyalash har qachongidan ham yaxshiroq rivojlantirish umumdavlat ahamiyatiga ega bo'lgan siyosiy va ijtimoiy masaladir. Bu masala bilan shug'ullanish ishiga IT muhandislarigina emas, balki mamlakatimizda istiqomat qiluvchi barcha soha vakillari, shu bilan birga ertangi kun avlodlarini tarbiya qilayotgan tarbiyachilar va ularning bilimi, saviyasi, shu bilan birga aqliy salohiyatiga ham bog'liqligini qayta-qayta ta'kidlash zarur.

Tarbiyachi malakasi va madaniyati tarbiyachining muhim kommunikativ qobiliyatlaridan biri bo'lib, avvalo, tarbiyalanuvchiga ongli intizom va mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini hosil qilish, tarbiyani ma'lum bir maqsadga muvofiq takomillashtirish uchun shaxsga muntazam va tizimli ta'sir ko'rsatish, jamiyatning ijtimoiy-tarixiy tajribalariga yondashib shaxsni har tomonlama kamol toptirish, uning

xulq-atvori va dunyoqarashini takomillashtirish, yosh avlodni muayyan maqsad asosida tarbiyalash, ijtimoiy ong va xulq-atvorni xalqimizning boy mafkuralari asosida shakllantirishga yo'naltirilgan faoliyat jarayonidir.

Bolalarga STEAM texnologiyasi orqali pedagogik ta'sir ko'rsatish asosida tarbiyalanuvchining ongi shakllanadi, ma'naviy boyligi va his-tuygulari rivojlanadi, unda ijtimoiy hayot uchun zarur bo'lgan ijtimoiy aloqalarni tashkil etishga xizmat qiladigan xulqiy odatlar hosil bo'ladi. Bu bilan jamiyatning shaxsga qo'yadigan axloqiy talablariga muvofiq keladigan xulqiy malaka va odatlari hosil qilinadi. Bunga erishish uchun bolaning ongi, hissiyoti va irodasiga ta'sir etib boriladi. Agar bularning birortasi e'tibordan chetda qolsa, tarbiyachining ta'lim va tarbiyaviy maqsadlarga erishishi qiyinlashadi. Tarbiya jarayoniga tarbiyachi rahbarlik qiladi. U tarbiyalanuvchilar faoliyatini belgilaydi, ularning pedagogik jarayonda ishtirok etishlari uchun shart-sharoitlar yaratadi. Pedagogik ta'sir ko'rsatish mazmunida tarbiya mohiyati ifodalangan bo'lib, uning mazmuni mamlakatning ijtimoiy maqsadlaridan kelib chiqib asoslanadi.

Tarbiya mohiyati turli davrlarda har xil ifodalangan bo'lsa ham, ammo yo'naltiruvchanlik xususiyatiga ko'ra bir-biriga o'xshash g'oyalarni ifodalaydi. Zero, har bir xalqning taraqqiy etishi, davlatlarning qudratli bo'lishi avlodlar tarbiyasiga ko'p jihatdan bog'liqligi qadimdan o'z isbotini topgan. Har qanday ijtimoiy jamiyatda yosh avlod tarbiyasi muayyan maqsad asosida tashkil etiladi. Tarbiyaning maqsadi ijtimoiy jamiyat taraqqiyoti, uning rivojlanish yo'nalishi, ijtimoiy munosabatlar mazmunidan kelib chiqib belgilanadi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida tashkil etilayotgan tarbiyaning asosiy maqsadi komil insonni tarbiyalab kamolotga yetkazishdan iborat. Pedagogik ta'sir ko'rsatishning asosiy tarbiyaviy usullari hayotdan, millatning yashash tarzidan, milliy an'ana va urf-odatlardan kelib chiqib tanlanadi.

Shuning uchun ham mamlakatimizda ma'naviy-ma'rifiy islohotlar davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi deb e'tirof etilgan bugungi kunda STEAM texnologiyalari masalalari, tarbiyachining mahorati, farzandlarimizning madaniy

STEAM dasturiga nisbatan ko'nikmalari va malakalarini oshirish, maktabgacha ta'lim jarayonining barcha bosqichlarida STEAM texnologiyalari asosida tarbiyalashni amalga oshirish har qachongidan ham dolzarb.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI RIVOJLANTIRISHIDA INTERFAOL O'YINLARDAN FOYDALANISH AD Ibroximovna IQRO 2 (2), 750-567
2. Develop creativity in students opportunities for innovation A.D. Ibrokhimovna - International journal of advanced research in education, technology and management 2023/2/16
3. Caregivers in the system of higher education that creative potential development options . D.I. Asqarova. International scientific research journal 4, 1-13
4. Use of innovative technologies in the educational process to develop students' creativity. A.D.Ibrokhimovna, Y.D.Tolkinovna - International journal of advanced research in education, technology and management 2023/2/16
5. Askarova, D. (2022). FORMATION OF CREATIVITY AND BOOKREADERS QUALITIES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTION. *Science and innovation*, 1(B8), 1039-1044.
6. Askarova, D. I. (2022). The Role Of Folk Pedagogy In The Development Of Creativity Of Students Of Higher Educational Institutions. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(02), 89-96.
7. Dilafruz, A. (2022). Maktabgacha Yoshdagi Bolalarda Va Oilada Gender Xususiyatlarni Shakllantirish Omillari. *Innovation In The Modern Education System*, 2(18), 183-189.
8. Askarova, D. I. (2022). USE OF INTERACTIVE METHODS IN DEVELOPING CREATIVITY OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION

- INSTITUTIONS. *Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL)*, 3(10), 92-97.
9. Askarova, D. I., & Jabborova, M. K. (2022). The Introduction Of Gender Issues In Preschool Education On The Example Of Folk Pedagogy. *Oriental Journal of Social Sciences*, 2(05), 81-87.
10. Yuldasheva Dilshoda To‘lqinovna (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA BADIY TASVIRLAR ORQALI IZCHIL NUTQNI RIVOJLANTIRISH. *Science and innovation*, 1 (1), 741-750. doi: 10.5281/zenodo.653521
11. Yuldasheva, D. (2021). AGE AND THE SECOND LANGUAGE ACQUISITION. *ResearchJet Journal of Analysis and Inventions*, 2(04), 124-130.
12. Tulkinovna, Y. D. (2021). On the Principle of Simple to Complex in the Development of Speech in Young Children. *International Journal of Culture and Modernity*, 10, 32-35.
13. To‘lqinovna, Y. D. (2022). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA MATEMATIK TASAVVURLARINI SHAKLLANTIRISH METODLARI. *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(11), 25-31.

KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVI VA UNI O‘TKAZISH BO‘YICHA BELGILANGAN UMUMIY QOIDALAR

Qimatboyev Shavkatjon Furqatzoda

Namangan davlat universiteti yuridik fakulteti 3-bosqich talabasi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada soliq qonunchilikdagi tekshiriklarga doir ma'lumotlar, qonunchilikdagi o'zgarishlar va yaratilayotgan imtiyozlar hamda so'ngi yillarda muhtaram prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev tomonidan soliq va soliqchilik tizimida keng olib borilayotgan keng qo'lamli islohotlarni natijasida erishiladigan natijalar hamda soliq tekshiruvlarni huquqiy tabatini tartibga solishga doir masala yoritilgan.*

***Kalit so'zlar:** soliq, kameral soliq tekshiruvi, soliq to'lovchi, soliq agenti, soliq kodeksi.*

Kirish. Kameral soliq tekshiruvi soliq to'lovchi (soliq agenti) tomonidan taqdim etilgan soliq hisobotini, moliyaviy hisobotni, shuningdek soliq to'lovchining faoliyati to'g'risida soliq organida mavjud bo'lgan boshqa hujjatlar hamda ma'lumotlarni tahlil qilish asosida soliq organi tomonidan o'tkaziladi.

Soliq organlari kameral soliq tekshiruvi o'tkazilishi boshlanguniga qadar tekshiruvdan oldingi tahlilni o'tkazishi mumkin.

Material va metodlar

Tekshiruvdan oldingi tahlil — taqdim etilgan soliq hisobotini va soliq to'lovchining faoliyati to'g'risidagi boshqa axborotni soliq organlari tomonidan axborot tizimlaridan foydalangan holda, soliq to'lovchining ishtirokisiz o'tkaziladigan avtomatlashtirilgan tahlildir.

Tadqiqot natijalari

Tekshiruvdan oldingi tahlil soliq organi rahbarining (rahbar o‘rinbosarining) buyrug‘isiz amalga oshiriladi.

Agar tekshiruvdan oldingi tahlil chog‘ida soliq organi tomonidan taqdim etilgan soliq hisobotida soliq organida mavjud bo‘lgan ma‘lumotlar bilan tafovutlar va (yoki) xatolar aniqlansa, soliq to‘lovchiga soliq to‘lovchining shaxsiy kabineti orqali soliq hisobotiga tegishli tuzatishlar kiritish to‘g‘risidagi xabarnoma yuboriladi.

Soliq to‘lovchi tegishli tuzatishlar kiritish to‘g‘risidagi xabarnoma olingan kundan e‘tiboran o‘n kunlik muddatda aniqlashtirilgan soliq hisobotini yoki aniqlangan tafovutlarning asosnomasini taqdim etishi shart. Bunday majburiyatning bajarilmaganligi soliq organi tomonidan soliq to‘lovchida kameral soliq tekshiruvini tayinlash uchun asos bo‘ladi.

Tekshiruvdan oldingi tahlil aniqlashtirilgan soliq hisoboti yoki aniqlangan tafovutlar asosnomasi soliq to‘lovchi tomonidan taqdim etilgan yoxud kameral soliq tekshiruvi tayinlagan sanadan e‘tiboran yakunlangan hisoblanadi.

Kameral soliq tekshiruvi soliq organi rahbarining (rahbari o‘rinbosarining) buyrug‘i asosida o‘tkaziladi. Buyruqda soliq to‘lovchining nomi va identifikasiya raqami, tekshiruvchi shaxslarning familiyasi, ismi, otasining ismi va lavozimi, tekshiruvni o‘tkazish muddatlari, tekshirilayotgan davr, tekshirilayotgan soliqlar va yig‘imlarning turlari ko‘rsatiladi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Kameral soliq tekshiruvi Soliq Kodeksining 88-moddasida belgilangan da‘vo muddati o‘tmagan soliq davrlariga nisbatan o‘tkazilishi mumkin.¹

Birinchidan, kameral soliq tekshiruvi jarayonida soliq organi soliq to‘lovchidan (soliq agentidan, uchinchi shaxsdan) hisobga olish hujjatlarini, taqdim etilgan soliq hisobotiga va hisobga olish hujjatlariga doir tushuntirishlarni, shuningdek soliq hamda yig‘imlarni hisoblab chiqarish va to‘lash bilan bog‘liq boshqa axborotni Soliq Kodeksida nazarda tutilgan tartibda so‘rab olishi mumkin.

¹ Ўзбекистон республикаси Солиқ кодекси.

Ikkinchidan, soʻralgan hujjatlar va tushuntirishlar soliq organiga tegishli soʻrov olingan kundan eʻtiboran besh kun ichida taqdim etilishi kerak. Soʻralgan hujjatlarni taqdim etish muddati soliq toʻlovchining hujjatlar taqdim etish uchun sabablari va zarur boʻlgan muddatlari koʻrsatilgan arizasiga koʻra soliq organi tomonidan uzaytirilishi mumkin.

Uchunchidan, agar soliq toʻlovchi kameral soliq tekshiruvi tugaguniga qadar Soliq Kodeksining 83-moddasida nazarda tutilgan tartibda hisoblab chiqarilgan soliq summasi oʻzgartirilgan aniqlashtirilgan soliq hisobotini taqdim etsa, kameral soliq tekshiruvi taqdim etilgan aniqlashtirilgan soliq hisobotini hisobga olgan holda oʻtkaziladi.

Toʻrtinchidan, oʻtkazilgan kameral soliq tekshiruvi yakuni bilan taqdim etilgan soliq hisobotida tafovutlar va (yoki) xatolar aniqlangan boʻlsa, soliq organi soliq toʻlovchiga Soliq Kodeksida belgilangan tartibda soliq hisobotlariga tuzatishlar kiritish talabnomasini yuboradi.

Beshinchidan, soliq hisobotiga tuzatishlar kiritish haqida talabnoma yuborilgan sana kameral soliq tekshiruvi tugatilgan sana hisoblanadi. Agar oʻrganish va tahlil qilish yakunlariga koʻra tafovutlar va (yoki) xatolar aniqlanmagan boʻlsa ham kameral soliq tekshiruvi yakunlangan hisoblanadi.

Soliq toʻlovchi tuzatishlar kiritish toʻgʻrisidagi talabnoma olingan kundan eʻtiboran besh kun ichida tegishli soliqlar va yigʻimlar boʻyicha aniqlashtirilgan soliq hisobotini yoxud tasdiqlovchi hujjatlarni taqdim etgan holda aniqlangan tafovutlarning asosnomasini Soliq Kodeksida belgilangan tartibda taqdim etishi shart.

Soliq toʻlovchi soliq organining tegishli talabnomasida koʻrsatilgan, aniqlangan tafovutlarning asosnomasi sifatida soliq maslahatchilari tashkilotining xulosasini taqdim etishga haqli. Soliq toʻlovchining nomidan bunday asosnomani soliq maslahatchilari tashkiloti soliq toʻlovchi bilan tuzilgan shartnoma asosida mustaqil ravishda taqdim etishi mumkin.

Soliq to'lovchining taqdim etgan asosnomasi tegishli hujjatlar (asosnomalar) olingan kundan e'tiboran o'n besh kun ichida soliq organining rahbari (rahbari o'rinbosari) tomonidan ko'rib chiqiladi¹.

Aniqlangan tafovutlar bo'yicha taqdim etilgan asosnomalariga to'liq yoki qisman rozilik berilgan taqdirda, soliq organi ilgari yuborilgan talabnoma bekor qilinganligi to'g'risidagi bildirish xatini yoxud soliq hisobotiga tuzatishlar kiritish to'g'risidagi aniqlashtirilgan talabnomani soliq to'lovchiga yuboradi.

Agar soliq to'lovchi aniqlashtirilgan soliq hisobotini taqdim etmasa (shu jumladan aniqlashtirilgan talabnomadan keyin), yoxud aniqlangan tafovutlar bo'yicha asosnomalarni taqdim etmasa, yoki u taqdim etgan asosnomalar yetarli emas deb topilsa, soliq organi soliq to'lovchiga soliq auditini tayinlashga haqli.

Agar soliq (hisobot) davri uchun soliq monitoringi o'tkazilayotgan bo'lsa, bunday davr uchun kameral soliq tekshiruvi o'tkazilmaydi. Mazkur qoida soliq monitoringi muddatidan oldin tugatilganda qo'llanilmaydi.

Agar Soliq Kodeksida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, zimmasiga soliq hisobotini taqdim etish bo'yicha majburiyat yuklatilgan soliq agentlarining va boshqa shaxslarning kameral soliq tekshiruvlariga nisbatan ham tatbiq etiladi.

Qo'shilgan qiymat solig'i summasi o'rnini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi soliq to'lovchi tomonidan soliq davri uchun soliq hisoboti taqdim etish chog'ida soliq organlari qo'shilgan qiymat solig'ining salbiy summasi o'rnini qoplash (qaytarish) to'g'risida xabardor qilingan kundan e'tiboran o'ttiz kun ichida soliq organining buyrug'isiz, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda amalga oshiriladi. Qo'shilgan qiymat solig'i summasi o'rnini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi natijalariga ko'ra soliq hisobotiga o'zgartishlar kiritish haqidagi talabnoma yozib berilmaydi².

¹ Soliq huquqi. Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. / A.M.Amanov, X.N.Djamalov; O'zR. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Toshkent moliya instituti, 2019. Amanov A.M., Djamalov X.N.

² Isayeva F.B. Soliq huquqi. Bakalavriyatning 5240100 – yurisprudensiya yo'nalishi talabalari uchun darslik. // Mas'ul muharrir: prof.v. b. X.S.Islamxodjayev– Toshkent: TDYU, 2017.

Qo‘shilgan qiymat solig‘i summasini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi natijalariga ko‘ra soliq organlari ushbu summani qoplash to‘g‘risidagi qaror yoxud ularni qoplashni rad etish (to‘liq yoki qisman) to‘g‘risidagi asoslantirilgan qaror qabul qiladi.

Xulosalar.

Xulosa o‘rnida shuni aytib o‘tish joizki, kameral soliq tekshiruvi o‘tkazish to‘g‘risidagi nizomni O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi tasdiqlaydi. Shunday, ekan amaldagi soliq qonunchiliklariga bir qator o‘zgartish va qoshimchalar kiritish bo‘yicha takliflar kiritilgan bo‘lib unga ko‘ra:

Soliq kodeksining Amaldagi tahrir 138-moddasi Kameral soliq tekshiruviga doir bo‘lib ushbu moddaning 22-qismi “Qo‘shilgan qiymat solig‘i summasi o‘rnini qoplashga nisbatan kameral soliq tekshiruvi soliq to‘lovchi tomonidan soliq davri uchun soliq hisoboti taqdim etish chog‘ida soliq organlari qo‘shilgan qiymat solig‘ining salbiy summasi o‘rnini qoplash (qaytarish) to‘g‘risida xabardor qilingan kundan e‘tiboran oltmish kun ichida soliq organining buyrug‘isiz, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda amalga oshiriladi.” Hozirgi kunda soliq tizimida olib borilayotgan islohotlar va soliq qonunchilikiga kiritilayotgan o‘zgarishlar natijasida bir qator normalar yangilayapti. Xususan. Yangi tahrirda qabul qilinishi ko‘zda tutilayotgan soliq kodeksining, yuqoridagi normlarga qo‘yidagicha o‘zgartish kiritilishi lozim “Qoplanadigan (qaytariladigan) QQS summasining asosligi yuzasidan kameral soliq tekshiruvi o‘ttiz kun ichida o‘tkaziladi” bu o‘zgarish muddat bilan bog‘liq bo‘lib tadbirkorlik subyektlariga bir qator imkoniyatlar yaratib beradi. Qolaversa, ushbu kodeksining 274-moddasi 3-qismi Soliqni o‘rnini qoplash “Agar kameral soliq tekshiruvi natijalariga ko‘ra, soliq organi soliq summasining o‘rnini to‘liq yoki qisman qoplash to‘g‘risida qaror qabul qilsa, mazkur soliq summasi soliq to‘lovchiga soliq hisobotini taqdim etishda soliq summasini qaytarish haqida soliq organlari xabardor qilingan sanadan e‘tiboran oltmish kundan kechiktirmay qaytariladi.” Yangi tahrirdagi o‘zgarishda ushbu qismi “Agar kameral soliq tekshiruvi natijalariga ko‘ra, soliq organi soliq summasining

o‘rmini to‘liq yoki qisman qoplash to‘g‘risida qaror qabul qilsa, mazkur soliq summasi soliq to‘lovchiga soliq hisobotini taqdim etishda soliq summasini qaytarish haqida soliq organlari xabardor qilingan sanadan e‘tiboran o‘ttiz kundan kechiktirmay qaytariladi”. deb belgilangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi // “O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami”, 2019.
3. O‘zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi // O‘R QHT, 2013-y. 52-I-son.
4. O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksi// O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2016-y.
5. “Normativ-huquqiy hujjatlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 2012-yil 24-dekabr Qonuni // O‘RQ. – 348
6. “Soliq maslahati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 2006-yil 21-sentabr Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2006.
7. “O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 2003-yil 29-avgust Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Axborotnomasi, 2003.
8. “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 1997-yil 29-avgust Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997
9. “Davlat soliq xizmati to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 1997-yil 29-avgust Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Axborotnomasi. – 1997.
10. “Xo‘jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini davlat tomonidan nazorat qilish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 1998-yil 24-dekabr Qonuni // O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Axborotnomasi. – 1999.
11. Isayeva F.B. Soliq huquqi. Bakalavriatning 5240100 – yurisprudensiya yo‘nalishi talabalari uchun darslik. // Mas’ul muharrir: prof.v. b. X.S.Islamxodjayev–Toshkent: TDYU, 2017.
12. Soliq huquqi. Oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun o‘quv qo‘llanma. / A.M.Amanov, X.N.Djamalov; O‘zR. Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, Toshkent moliya instituti, 2019. Amanov A.M., Djamalov X.N.

CREATIVE THINKING SKILLS

Temirov Sirojiddin Shoymardon o'g'li

An English teacher of military institute of information communication technologies and signals

Annotation: *The main goal of this research article was to provide more information about creativity skills, which are among the most in-demand life and career skills in the twenty-first century, similar to creative thinking, problem-solving, or critical thinking ability, which is that the critically preliminary ability of global citizens in diverse societies.*

Key words: *Creativity, society, brainstorm, problem-based learning, actionable thinking, mind mapping, role playing.*

Аннотация: *Основная цель этой исследовательской статьи состояла в том, чтобы предоставить больше информации о творческих навыках, которые являются одними из самых востребованных жизненных и карьерных навыков в двадцать первом веке, подобно творческому мышлению, способности решать проблемы или критическому мышлению. , то есть критически предварительная способность граждан мира в различных обществах.*

Ключевые слова: *творчество, общество, мозговой штурм, проблемное обучение, активное мышление, интеллект-карта, ролевая игра.*

Annotatsiya: *Ushbu tadqiqot maqolasining asosiy maqsadi 21-asrda eng ko'p talab qilinadigan hayotiy va martaba ko'nikmalaridan biri bo'lgan ijodiy fikrlash, muammolarni hal qilish yoki tanqidiy fikrlash kabi ijodiy qobiliyatlar haqida ko'proq ma'lumot berish edi. , ya'ni turli jamiyatlarda dunyo fuqarolarining tanqidiy dastlabki qobiliyati.*

Kalit so'zlar: *ijodkorlik, jamiyat, aqliy hujum, muammoli ta'lim, faol fikrlash, aql xaritasi, rolli o'yin.*

INTRODUCTION

Humanity and culture are progressing at an astonishing rate. We need to empower ourselves with the capacity to adapt to this tendency rather than resist it. We may accomplish tremendous success by confronting problems and reacting to them with a fresh perspective and self-assurance. The capacity to think creatively in both a digital and non-digital world has become an essential attribute of successful individuals today.

In the twenty-first century, information technology is quickly developing, and inventive thinking, problem-solving, or critical thinking capacity is the critically important skill of world individuals in diverse countries. "strength" in an era of strong worldwide competitiveness in the information industry. As a result, human resource development in recent years has emphasized the promotion of creative thinking capacity, as the "brain" will replace "strength" in the information economy era of strong worldwide competitiveness.

Lin, Cheng-Shih (2016). Sternberg and Lumbar (1996) define creativity as the ability to deal with a given challenge in authentic ways. This ability entails viewing a given circumstance or problem from several angles. Creativity goes beyond making something out of nothing since a new concept or thinking is frequently a variant form of an older notion or a mix of previously known or owned thoughts. Thus, creativity might be characterized as synthesizing and reframing earlier ideas (Bessus 1973). Creativity is a fundamental ability that is present in all facets of human existence and evolution (San 1985).

Torrance (1974) defines creativity as "being sensitive to problems, inadequacies, scarcity of information, nonexistent elements, and incompatibility; identifying challenges, seeking solutions, estimation and hypothesizing or modifying hypotheses in relation to inadequacies, selecting and trying one of the solutions, retrieval, and concluding accordingly" (cited by Aslan 2001). Looking for a solution to the question "What is creativity?" In the early 1960s, Repucci discovered 50-60 definitions in the literature (Parkhurst, 1999).

METHODOLOGY

Because the survey approach was used, this research is an integrated study. To discover relevant papers, we will conduct a systematic examination of the current literature on the Creative Thinking database, which will be augmented by an overview of the sources of relevant publications identified.

DISCUSSION

A definition of creativity is a means of seeing and solving issues from a unique viewpoint, eschewing conventional answers and thinking beyond the box. This creative process helps you to make new connections, face new obstacles, and seek unusual, original, and novel answers.

Many individuals, including Steve Jobs, believe that creative thinking approaches are based on experience and knowledge: Creativity is just concerned with things. When you ask a creative person how they created something, they often feel a bit bad since they did not actually do it; they simply saw something. After a time, it seemed plain to them. That is because they were able to link previous experiences and synthesize new ones. Furthermore, they were able to do so because they had more experiences or had thought more about their experiences than other individuals. Following that, we must recognize that creative thinking is a skill that must be trained first.

To begin thinking creatively, we must be willing to disrupt the patterns and old ways of thinking. The path you're on will make it easier for you to develop a completely different approach to a certain circumstance or issue. Starting with this strategy too young promises additional experience as you gain maturity and learn from many other cases. A method of viewing issues or circumstances from a new viewpoint, resulting in unconventional solutions (which may appear disconcerting at first). Creative thinking is frequently fostered by both an unstructured activity such as brainstorming and a controlled approach such as a heuristic program.

Furthermore, it can refer to perceiving something in a novel way. It's the epitome of "thinking outside the box." Often, creativity in this sense incorporates what is known as heuristic program, or the ability to detect patterns that aren't evident. In one famous

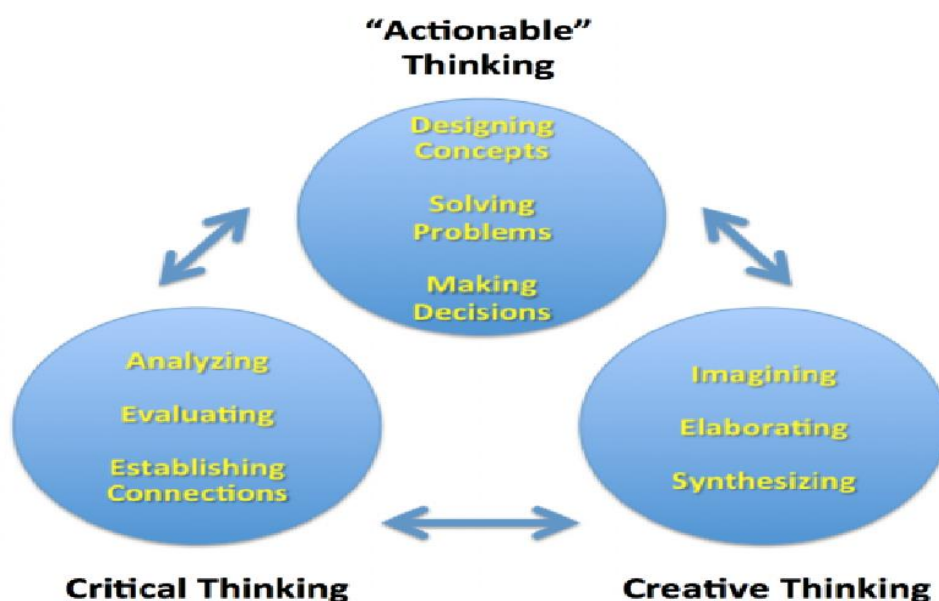
narrative, the fictional investigator Sherlock Holmes employs a heuristic algorithm when he discovers that a dog not barking indicates a murder case.

At its most basic, "creative" refers to the act of creating something that did not previously exist. The term "creativity" encompasses a wide variety of abilities. Creative abilities are required to change notions and perceptions. In most problem-solving descriptions, a phase termed "search for alternatives" is generally included. This implies that at this phase, ingenuity is essential. Creativity is misunderstood and difficult to demonstrate, yet there are beneficial approaches that anybody can master. Edward de Bono mentions creative strategies such as attention, challenge, alternatives, notions, and so on. E. De Bono (1993). Creativity should coexist with our other techniques of dealing with knowledge. A classic condition of affairs would be someone sitting down with the purposeful aim of producing a notion in a very specific region, then proceeding to employ an innovative thinking process systematically. Individuals that engage in creative thinking will go "sideways" to explore new perspectives, notions, and points of entry. To address the concerns, they will employ a variety of approaches, including provocations. To put forward alternative points of view, creative thinking has a lot to do with perception. The numerous points of view are not developed one from the other, but are generated individually. Ability, like perception, must be associated with exploration during this sense.

The capacity to generate an enormous amount of ideas from which to choose is referred to as idea fluency. According to research, the more ideas one has, the more likely one is to find a workable answer. Delaying concept evaluation during the idea generation process might help with idea fluency. Students might take notes, document their observations, and express their thoughts on difficulties during thanksgiving to aid in the process of concept fluency. Using certain times or locations where students prefer to initiate a debate in a creative way is a unique technique of encouraging concept fluency.

There are other issues that emerge and reveal themselves. Individuals develop distinct creative focuses. There is also an obvious creative necessity. These are

examples of creative foci that can arise. Whenever a creative focus has been established, it is frequently exposed to deliberate ability. This can be done by groups, individuals, or a combination of the two in an interactive discussion. It is common for the group with the priority or problem to organize its own deliberate ability session to address a mix of issues. The creative group may also be active in analyzing the ideas which encourage intentional creative thought. In such circumstances, the procedure is ongoing. If the "thinking" group differs from the "implementation" group, special attention must be devoted to idea transfer so that those expected to execute on the notion are brought in early enough to feel some ownership within the new ideas. It is essential to learn with creativity in order to be innovative at each step of discourse. A new definition of a thinking assignment is required. The structure for implementing the thought process must be innovative. The outcome of the thought process must be innovative. Finally, the assessment and implementation processes must be innovative. A framework of the equipment is required for creative thinking. Otherwise, students who are not visiting are put in a position where they must come up with fresh ideas. Regardless matter how effective the strategies are, if they are not implemented, they will be ineffective. (2008) (Awang and Rumley) They also suggest problem-based learning (PBL) as an instructional strategy that could encourage creative capabilities during the training process.

Picture 1: Actionable thinking.

You would prefer a backstory to help you comprehend things and circumstances. Knowledge enables creative thinkers to see the big picture, which is why they know so much about the world they create and are experts in what they do, as well as the land on which they build their knowledge.

Because the ability to adapt to changes and think outside the box are components of creative thinking, being flexible may be a distinguishing feature of creative thinkers. They appreciate change; they are not afraid to modify their way of labor; and they are adept at collaborating with others. Issues more effectively; earning respect; becoming an inventor; making a difference; and being more successful at work.

Methods of thinking creatively

Creative problem solving has become an essential ability for the twenty-first century as an inventive technique to exploring and evaluating ideas. Although some people appear to be more creative than others, this talent is something that is cultivated and strengthened via numerous strategies and practices.

Brainstorming is a strategy that involves thinking about something and writing down all of the ideas that occur to mind, no matter how ridiculous or irrelevant they may appear at first. In this sea of ideas, there will undoubtedly be one that stands out, one that is concrete and unique. Brainstorming, as a personal or medical practice, might be an excellent technique to build creativity and problem-solving skills. It fosters thinking in new ways and explores various possibilities that might be implemented in a given circumstance. The more choices that come to mind, the more likely it is that you will uncover fantastic ideas.

Mind mapping refers to the technique of connecting the dots. While brainstorming includes writing down all of the ideas that come to mind, mind mapping is about organizing your thoughts, thinking logically, using associations, detecting patterns, and establishing order. All of the ideas from brainstorming should be moved into mind mapping. This exercise uses both the left and right hemispheres of the brain and pushes you to consider the relationship between aspects and concepts. It also has a good impact on organizational abilities. Reframing is a fantastic exercise for fostering creative

thinking since it focuses on assessing the same circumstance or issue from a different viewpoint.

Role-playing: Using role-playing is a terrific approach to change your thoughts and investigate truth from a different angle. Because creative thinking encourages you to be open-minded, when using this method, you'll try and consider true from the perspective of someone else you wish to reframe your way of thinking to determine a distinct perspective of things, to vary the attitude and find new solutions that reassess your limits and overcome your personal variety of problem-solving. Taking on a substitute position motivates you to come up with answers that are unusual for you, but are just what you need for creative problem-solving.

Employers do not want to hire creative individuals merely because they are outstanding. They want innovative personnel that can assist them in resolving workplace difficulties. As a result, while looking for employment, emphasize your capacity to think creatively as well as use your ingenuity to solve crucial challenges.

CONCLUSION

We can conclude from this research that creativity skills are among the most sought-after life and work skills in the twenty-first century as an innovative approach to approaching and analyzing ideas, problem-solving, or critical thinking, and that this skill can be developed and improved using various techniques and practices.

REFERENCES

1. Creativity and Learning Outcome Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education, 2016, 12(6), 1675-1684.}
2. De Bono, E. (1993). *Serious Creativity: Using the Power of Internal Thinking to Create New Ideas*. New York: Harper Collins.
3. Cheng-Shih Lin (2016) Effects of Web-Based Creative Thinking Teaching on Students'
4. Khaliah Awang, and Ishak Rumley (2008). Creative Thinking Skill Approach through Problem-Based Learning: Pedagogy and Practice in the Engineering Classroom. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering* Vol: 2, No:4, 2008.
5. Kimber, D., & Leung, D. Y. P. (2009). Development of a questionnaire for assessing students' perceptions of the teaching and learning environment and its use in quality assurance. *Learning Environments Research*, 12, 15–29.

OILADA MILLIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH

Mo‘minova Dilnoza Solexovna

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada oila fenomenining milliy qadriyatlar tizimini shakllantirishdagi o‘rni, oilaviy qadriyatlarning ijtimoiy hayot taraqqiyotida, yoshlarni milliy g‘oya, milliy va umuminsoniy axloq asosida tarbiyalashda oilaning roli yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: oila, Sharq, milliy qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi, milliy va umuminsoniy qadriyat.

Аннотация: В статье освещается роль феномена семьи в формировании системы национальных ценностей, роль семьи в формировании семейных ценностей в общественной жизни, воспитании молодежи на основе национальных идей, национальной и общечеловеческой морали.

Ключевые слова: семья, Восток, национальные ценности, воспитание молодежи, национальные и общечеловеческие ценности.

Annotation: This article highlights the role of the family phenomenon in the formation of the national value system, the role of the family in the development of family values in social life, educating young people on the basis of national ideas, national and universal morality. The author points out that in the East, the family itself is a core value.

Keywords: family, East, national values, youth upbringing, national and universal values.

Oila jamiyat tayanchi, insonning baxt qo'rg'onidir. Bugungi kunda mamlakatimizda oila institutini mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Uning ijtimoiyma'naviy barkamolligi davlat va jamiyat farovonligining negizidir. Darhaqiqat, jamiyat va davlat farovonligi, gullab-yashnashi oilalarning zamonaviyligi va uning ma'naviy-axloqiy poydevorining mustahkamligiga bog'liq. Shu boisdan ham mamlakatimizda amalga oshirilayotgan tub islohotlar mazmunida oila manfaatlarini huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy jihatdan himoya qilish masalalariga alohida e'tibor berilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-sonli farmoni zamonaviy oilani "Zamonaviy oilada, farzand tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish masalalari" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami shakllantirishda va uning ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy asoslari samaradorligini oshirishda metodologik asos bo'lib xizmat qilmoqda. Mamlakatimizda oila institutini takomillashtirishning asosiy maqsadi zamonaviy oilani barpo etishdan iboratdir. Oila, turmush va vijdon qonunlari asosida quriladi. O'zining ko'p asrlik mustahkam va ma'naviy tayanchlariga ega. O'zbeklarning aksariyati o'zining shaxsiy farovonligi to'g'risida emas balki, oilasining qarindosh-urug'lari va yaqin odamlarini, qo'shnilarining omon-esonligi to'g'risida g'amxo'rlik qilishini birinchi o'ringa qo'yadi. Bu esa eng oliy darajada ma'naviy qadriyat, inson qalbining gavharidir. Qadriyatlar oila uchun muhimdir, chunki ular himoya, yo'l-yo'riq, mehr va qo'llab-quvvatlash manbai sifatida poydevor yaratadi. Oilaviy qadriyatlarni singdirish bolalarni kelajakda zararli qarorlar qabul qilishdan himoya qilishi va yo'naltirishi mumkin, chunki ular to'g'ri va noto'g'ri tuyg'usini o'rgatadi. Ular munosabatlarga qo'shilishi va mulohazalar, xatti-harakatlar va otaonalik uslublariga ta'sir qilishi mumkin. Biz qilayotgan ishlarning aksariyati va turli vaziyatlar va mavzularga qanday munosabatda bo'lishimiz bizning qadriyatlarimiz natijasidir. Qadriyatlar oilalarga

hayotga qarashni, dunyoni va ularning holatlarini ko‘rish usulini, shuningdek, oila a‘zolariga ularning kelib chiqishini yaxshiroq tushunishga yordam berish orqali o‘ziga xoslikni beradi. Sharq oilalari o‘zlarining ko‘p asrlik mustahkam ma‘naviy tayanchlariga ega bo‘lib, aynan oilada demokratik negizlarga asos soladi, odamlarning talab ehtiyojlari va qadryatlari shakllanadi. Oila tashkil bo‘lishi va rivojlanishida bir necha bosqichlarni o‘z boshidan kechiradi. Dastlabki bosqich - Oilaning tashkil bo‘lish davrining o‘z ichiga olib, bu davrda oilada er-xotin o‘rtasida yangi munosabatlar shakllanadi. Bu o‘ziga xos turli oilalarda tarbiyalangan va turli tabiatga ega kishilarning bir-biriga moslashish davri bo‘lib o‘rtacha bir yilgacha davom etadi. Bu davrda oilaviy moddiy sharoitlar, uy-joy va ruhiy mikro iqlim yaratiladi. Oila sog‘lom turmush tarzini shakllantirish “maydonchasi” bo‘lib, har bir insonning dastlabki gigiyenik ko‘nikmalarga o‘rganishi, undagi sog‘lom turmush tarziga bo‘lgan dunyoqarashning shakllanishi aynan oilada boshlanadi. Ikkinchi bosqichda uy-joy sharoitlarini yaratish davom ettirilishi bilan bir qatorda oilada bolalarning tug‘ilishi va ularning dastlabki tarbiyasi masalalari kun tartibiga chiqandi. Odatda, oilalar yanada mustahkamlanish davrini o‘taydi. Bu davrda erxotinning bir-biriga nisbatan hurmatda bo‘lishi, bir-birini qo‘llab-quvatlashi, xalq maqollarining birida aytilganidek, “er-xotin qo‘sh xo‘kiz” qabulida ish tutilishi oilani yanada mustahkamlaydi, bolalar tarbiyasiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Oilaning rivojlanishidagi uchinchi bosqich - bu oilaning barqarorlashuvi bo‘lib, bunda odatda oilaning moddiy sharoitlari asosan yaratilgan bo‘ladi, er-xotin e‘tibori joriy masalalarga qaratiladi. Er-xotin bir-birini yaxshi o‘rganganligi tufayli vujudga kelgan totuvlik oilada bola tarbiyasiga ham, oila jipsligiga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Oila rivojlanishining so‘ngi bosqichi - oilaning sekin-asta so‘na borishi va uning tugashi bilan tafsiflanadi. Bolalarning mustaqil oila qurib chiqib ketishi bilan yoki bir hovlida yashasalarda har qaysining o‘z hayoti, o‘z muammolari bilan band bo‘lib qolishi tufayli er-xotinning yolg‘izlanib, o‘z salomatligi masalalari bilan shug‘ullanishi, bir-biridan bir muncha uzoqlashuvi kuzatiladi. Bu davrda er-xotin bir-biriga yordamlashib keksalik gashtini surishi, unga moslashishi lozim.

Xulosa qiladigan bo'lsak, Qadriyatlar avloddan-avlodga o'tadi, shuning uchun ota-onalar o'zlarining kundalik hayotida namoyon bo'ladigan qadriyatlardan xabardor bo'lishlari kerak - ular o'z qadriyatlarini farzandlariga o'tkazadilar. Asosiy qadriyatlarni aniqlash va ularni so'zlar va harakatlar orqali ataylab ko'rsatish ota-onaga qarama-qarshi ta'sirlardan qo'rqish qobiliyatini beradi. Tashqi o'zaro ta'sirlardan qochishdan farqli o'laroq, ota-onalar farzandlariga qarorlar va kurashlarni tortishga yordam berish uchun bu daqiqalarni qabul qilishlari mumkin. Qadriyatlar nima uchun muhimligini va ularni o'z farzandlariga qanday singdirish kerakligini bilgan ota-onalar o'z farzandlarini uydan tashqaridagi tajribalardan kelib chiqadigan muammolarga qarshi turishga tayyor bo'lishlari uchun jihozlashlari, qo'llab-quvvatlashlari va himoya qilishlari mumkin. Yuqoridagilarni inobatga olgan holda hamkorlikda oilalarda tashkil etiladigan ma'naviy-ma'rifiy ishlarni yakka, guruhli, jamoaviy, ommaviy shaklda tashkil etish, yoshlar, ota-ona, tarbiyachi-o'qituvchi, jamoatchilikning ijtimoiy ehtiyoji, talablari, ta'lim muassasasi xarakteri, mintaqa hamda hududning ma'naviy-madaniy manfaatlari, geografik joylashuvi hamda demografik vaziyatni inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 мартдаги “Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-5040 қарори. <https://lex.uz/docs/5344692>
2. I.A Ma'naviyat yuksalish yo'lida. -T.: O'zbekiston. 1998. 480-b. 4. Sog'inov N. A. Avlodni shakllantirishning ba'zi ijtimoiy psixologik jihatlari. .Sog'lom avlod uchun № 8. 2002. 28-42-b.
4. Mo'minova D.S. "Oiladagi muloqot va o'zaro ta'sir"ЗОЛОТОЙ МОЗГ ISSN: TOM1|ВЫПУ15.2023https://t.me/goldenbrain_journalМультидисциплинарный научный журнал Июнь, 2023.121-124 bet.
5. Mo'minova Dilnoza Solexovna. YOSH OILADAGI OILAVIY MUNOSABATLARNING XUSUSIYATLARI EDUCATIONAL RESEARCH IN UNIVERSAL SCIENCES VOLUME 2, SPECIAL ISSUE 4, JUNE, 2023.288-290 betlar

BATSILLA BAKTERIYASINING, TABIATDA TARQALASHI VA O'RNI

Olmosova Gulnoza

Angren universiteti talabasi

gulnozolmosova@gmail.com

Shodmonova Muhlisa

Angren universiteti o'qituvchisi

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada Batsilla bakteriyasining tarqalishi, hayot kechirishi, tabiatdagi o'rni va turlari. Bakteriyalarning tarqalishi inson organizmiga qanday kasalliklar keltirib chiqarish va organizmga zarariga va foydasi haqida so'z yuritiladi.*

***Kalit so'zlar:** SQR9,LPs,D Sqr9, PCR (RAP-PCR), LBUM300, Verticillium dahliae ning Pseudomonas sp. o'simlik, Fusarium oxysporum, Rhizoctonia solani va Fusarium solanib, phIA, (SSH).*

Kirish:

Bacillus amyloliquefaciens SQR9 asosan tuproq patogenlarining keng doirasiga qarshi antagonistik faoliyatni namoyish etdi zamburug'lar keltirib chiqaradigan SQR9 ekstraktlari SQR9 monokultura ekstraktlari bilan taqqoslaganda kuchli antifungal ta'sirga ega. Turli xil qo'ziqorin patogenlarini nazorat qilish uchun sqr9 lipopeptidlari (LPs) va siderofor bakillibaktin ishlab chiqarishni qanday sozlashini o'rganish uchun SQR9 da tegishli kodlash genlarining LPS va bakillibaktin ishlab chiqarilishi va transkripsiyasi o'lchandi va olti xil tuproqli qo'ziqorin patogenlari bilan taqqoslandi.SQR9 turli xil qo'ziqorin patogenlariga javob beradigan antifungal birikmalar ishlab chiqarish spektrini o'zgartirdi. Bacillomycin D Sqr9 Fusarium oxysporum bilan duch edi ishlab chiqarilgan asosiy LP edi. Fengitsin qarshi

antagonistik faoliyatga hissa qo'shdi *Verticillium dahliae* kleb, *1parasitica*. Surfaktin qarshi antagonistik jarayonda ishtirok etdi sklerotiniya sklerotiorum, *Rhizoctonia solani* va *Fusarium solani*. *Bacillibactin* *sqr9* barcha sinovdan o'tgan zamburug'lar bilan to'qnashganda tartibga solingan. Oltita tuproqli qo'ziqorin patogenlari bilan to'qnashganda *sqr9* ning uchta LP va *bacillibactin* etishmaydigan mutantlarining antagonistik faolligining pasayishi LPS va *bacillibactin*ning qo'ziqorin patogenlarini nazorat qilishdagi hissasini yana bir bor isbotladi. Ushbu natijalar bakteriyalar va zamburug'larning o'zaro ta'sirida o'ziga xos belgilar haqida yangi tushuncha beradi va qishloq xo'jaligi dasturlari uchun tushuncha beradi. *Bacillus* turlari ko'plab tuproqdagi o'simlik patogenlarini bostirish uchun biokontrol agentlari sifatida ishlatiladi. *Bacillus* bionazorat faoliyati raqobat, qarama-qarshilik, tizimli qarshilikni keltirib chiqarish va o'simliklar o'sishini rag'batlantirish kabi bir qator mexanizmlarni o'z ichiga oladi. Ko'pgina *Bacillus* shtammlari ko'p sonli antibiotiklarni ishlab chiqarishi mumkin, ular tekshirila boshlandi Ushbu antibiotiklardan to'g'ridan-to'g'ri foydalanish tirik organizmlardan foydalanish uchun jozibador muqobil nazorat strategiyasidir. Haqiqatan ham, antibiotiklarni ishlab chiqarish kasalliklarni bostirishda katta rol o'ynaydi (Fravel, 1988; Dowling va O'Gara, 1994; Eshita va boshqalar, 1995). *B. Fusarium oxysporum* o'z genomining 8,5 foizini ikkilamchi metabolitlar sinteziga bag'ishlagani xabar qilingan (Chen va boshq., 2007), shu jumladan o'simlik kasalliklarini bionazorat qilish uchun ko'p qirrali qurol bo'lgan lipopeptidlarni (LPs) ishlab chiqarish (Ongena va Jak, 2008). Qizig'i shundaki, antibiotiklar sintezi genlarining ifodasi atrof-muhitdagi mikrob-mikrob o'zaro ta'sirida tartibga solinadigan ko'rinadi. Uglarod cheklangan sharoitda 14,5% genlar aralash kulturalarda monokulturalarga qaraganda tasodifiy o'zboshimchalik bilan primerlangan PCR (RAP-PCR) va bostiruvchi subtractiv gibridizatsiya (SSH) orqali yuqori ifodalangan. Ushbu genlar ikkilamchi metabolitlarda va ko'p dori qarshiligida ishtirok etgan (Garbeva va de Boer, 2009). Antibiotik birikmalarini ishlab chiqarish antagonistik tuproq bakteriyalari boshqa mikroorganizmlar bilan to'qnash kelganda boshlanishi mumkin (Becker va boshq., 1997). Garbeva va boshqalar. (2011) *Pseudomonas*

fluorescens Pf0-1 da turli bakterial raqobatchilarga duch kelganda turli antibiotiklarni tartibga solish haqida xabar berdi. Barret va boshqalar. (2009) patogen qo'ziqorin *Gaeumannomyces graminis* assotsiatsiyasini ko'rsatdi . bug'doy ildizlari bilan tritici kuchli o'zgartirilgan biokontrol bakteriyasi *P. fluorescens* Pf29Arp moslashuvi, erta va kech infeksiya bosqichlari o'rtasidagi farqlar bilan. DeCoste va boshqalar. (2010) patogen *Verticillium dahliae* ning *Pseudomonas* sp. o'simlik patogenlarini biologik nazorat qilish uchun muhim bo'lgan vodorod siyanidi (HCN) ishlab chiqarish uchun mas'ul bo'lgan *hcnC* ifodasiga ta'sirini baholadi. Rizosfera tuprog'ida LBUM300. Miqdoriy PCR natijalari shuni ko'rsatdiki, *V. dahliae* mavjudligi *hcnC* ifodasiga sezilarli ogohlantiruvchi ta'sir ko'rsatdi va *Pseudomonas* sp. populyatsiyasini ham oshirdi. LBUM300. Jousset va boshqalar. (2011) o'simliklar va tuproq mikroorganizmlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirga e'tibor qaratdi va *Pythium ultimum* qo'zg'atuvchisi bilan infeksiya *P. fluorescens* CHA0 biokontrol shtammida antifungal gen *phlA* ekspressiyasini oshirdi, bu rizosfera bakteriyalari bilan aloqa patogenning javobida ishtirok etishini ko'rsatadi. bakterial shtammning (Rosado va boshq., 1994; Raaijmakers va boshq., 1999; Mootz va boshq., 2001). Iturinlar oilasi kuchli antifungal va gemolitik ta'sirga ega bo'lgan, ammo faqat cheklangan antibakterial ta'sirga ega bo'lgan chambarchas bog'liq bo'lgan siklik LP'lar, iturinlar va basillomitsinlarni o'z ichiga oladi (Timon va boshq., 1992). Antifungal peptid sifatida (Moyne va boshq., 2001) basillomitsin D kuchli antifungal ta'sir ko'rsatishi ko'rsatilgan (Chen va boshq., 2007). Fengitsin *Bacillus subtilis* F-29-3 (Vanittanakom va boshq., 1986) tomonidan ishlab chiqarilgan antifungal LP sifatida, filamentli zamburug'larga qarshi antibiotik ta'siriga ega, ammo xamirturush yoki bakteriyalarga qarshi emas. Surfaktin in vitro mikroblarga qarshi xususiyatlarga ega va rizosferada bionazorat funksiyalarida ishtirok etishi mumkin edi (Timon va boshq., 1992; Bais va boshq., 2004). Bacillibactin ribosomal bo'lmagan sintez orqali ishlab chiqariladi va *Bacillus subtilis*da temirni tashishda vositachilik qiladi (Dertz va boshq., 2006).

Bodring rizosferasidan ajratilgan *B. amyloliquefaciens* SQR9 mikroblarga qarshi ajoyib faollikka ega o'simlik o'sishini rag'batlantiradigan rizobakteriyalardir. SQR9

tuproqdagi o‘simlik patogen organizmlarini bostirish uchun bionazorat agenti sifatida qo‘llanilgan (Cao va boshq., 2011). SQR9 ning antagonistik funksiyasi mikroblarga qarshi faollikka ega bo‘lgan bir nechta ikkilamchi metabolitlarni ishlab chiqarish bilan bog‘liq (Xu va boshq., 2013, 2014). Bacillomitsin D SQR9 da *Fusarium oxysporum* f.sp ga qarshi kurashuvchi asosiy birikma sifatida aniqlangan. cucumerinum va SQR9 biofilm shakllanishiga hissa qo‘shadi (Xu va boshq., 2013). LP qo‘ziqorinlarga qarshi faolligi uchun tan olingan, ammo ularning antifungal spektrlari va o‘ziga xos zamburug‘li patogen tomonidan qanday tartibga solinishi yaxshi ma’lum emas.

Ushbu tadqiqotda LP va siderofor basillibaktin ishlab chiqarishi va SQR9 da tegishli kodlovchi genlarning transkripsiya ifodasi shtamm olti xil tuproqli qo‘ziqorin patogenlari bilan to‘qnashganda o‘lchandi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, ularning ishlab chiqarishlari va gen ifodalari patogen tomonidan ta’sirlangan, bu SQR9 turli xil raqobatchilarni ajrata olishi va turli qo‘ziqorin patogenlari bilan duch kelganda turli antibiotiklarni qo‘llash orqali strategiyasini aniq sozlashi mumkinligini ko‘rsatdi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. <https://www.frontiersin.org>
2. <https://www.cd-genomics.com>
3. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi (2000-2005)
4. Mikrobiologiya va Biotexnologiya asoslari (2014)

RAQAMLI IQTISODIYOTNI YUKSALTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI

Amonov Sardor Zamon o‘g‘li

BuxDU “Agrobiznes va logistika“ kafedrasi o‘qituvchisi

e-mail: sardor.amonov@uni-hohenheim.de

Yo‘ldosheva Nilufar Yusufovna

Navoiy davlat pedagogika instituti magistranti

***Annotatsiya:** Iqtisodiyotning turli sohalarida axborot texnologiyalarining o‘rni va ulardan foydalanish haqidagi ma’lumotlar keltirilgan.*

***Kalit so‘zlar:** axborot texnologiyalari, ta’lim, iqtisodiyot, moliya, vosita, kompyuter, texnologiya.*

XXI asr “Axborot texnologiyalari” asri. Buning mazmuni shundaki, jamiyat hayoti va rivojlanishida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosiy omillardan biri bo‘lib xizmat qilmoqda. Jamiyatimiz taraqqiyotining hozirgi bosqichida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari muhim o‘rin tutmoqda. Jamiyating barcha sohalarida jumladan: tibbiyot, iqtisodiyot, moliya, ta’lim, bank tizimi va hokazolarda axborot texnologiyalardan foydalanilmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) paydo bo‘lishi va tarqalishi global iqtisodiyotga shu qadar ta’sir ko‘rsatdiki, yangi bir hodisa - raqamli iqtisodiyot paydo bo‘ldi. Aqlli texnologiyalar ta’siri ostida odamlarning turmush tarzi o‘zgarib boshladi, foydalanuvchilar o‘rtasidagi aloqalar o‘zgardi - turli jug‘rofiy mintaqalar, faoliyat sohalari va boshqalardagi odamlar o‘rtasida aloqa o‘rnatish imkoniyati paydo bo‘ldi. Bu raqamli iqtisodiyotning asosi bo‘lgan axborot aloqalarining jadal o‘sishi. Raqamli texnologiyalarning ta’siri global miqyosda ham, mahalliy darajada ham seziladi. Iqtisodiyotni rivojlantirishda ilg‘or

texnologiyalar va innovatsiyalarning ahamiyati oshib bormoqda. Eng yangi texnologiyalar ishlab chiqarish va biznes jarayonlarining samaradorligini oshirishi mumkin. Raqamli iqtisodiyot yangi ishlab chiqarishlarning kombinatsiyasi sifatida global iqtisodiyotning tez o'sib borayotgan qismidir. Raqamli iqtisodiyotga o'tishdan ko'zlangan asosiy maqsad nima? Bu har bir mamlakat milliy iqtisodiyotini optimal darajada rivojlantirish va shu orqali xalqning moddiy farovonligini ta'minlashdan iboratdir. Raqamli iqtisodiyot vositasida istemolchi, xaridor va mijozlarga sifatli xizmat ko'rsatiladi va boshqa bir qator qulayliklar yaratiladi. Bu vaqtingiz tig'iz paytda tushlikka yoki kechg'i ovqatga buyurtma berish, uzoqdagi yaqiningizdan pul olish yoki pul uzatish, trans chegaraviy biznes hamkorlik, bozorga bormay istalgan buyumni onlayn harid qilish, vaqtni tejashda, qog'ozbozlikka chek qo'yishda, aniq hisoblashlarda, iqtisodiy va moliyaviy masalalami yechishda, boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda iqtisodiyot axborot texnologiyalaridan foydalanishda, eng muhimi shaffoflikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Bugun jamiyatda raqamli texnologiyalarning ahamiyati tobora ortmoqda. Ularning keng joriy qilinishi va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish masalalari hozirgi zamonda har bir davlat uchun jiddiy hayotiy masalaga aylangan. Ekspertlar fikricha, kelgusi 3 yilda iqtisodiyotni raqamlashtirish orqali dunyodagi 22% ish o'rni axborot texnologiyalari yordamida yaratiladi. "Raqamli iqtisodiyotda axborot texnologiyalariga oid bilim, malaka va ko'nikmalarga axborotlashgan jamiyatning har bir a'zosi, shu jumladan iqtisodiyot yo'nalishining har bir mutaxassisi ega bo'lishi zarur. Axborot texnologiyalari birinchi navbatda, korrupsiyadan xoli hududda ishlash imkoniyatini yaratadi. U "xufiyona iqtisodiyot"ning asosiy kushandasidir. Chunki raqamlar hamma narsani muhrlaydi, xotirada saqlaydi. Kerak paytda ma'lumotlarni tez taqdim etadi. Bunday sharoitda biror ma'lumotni bekitish, yashirin bitimlar tuzish, u yoki bu faoliyat haqida to'liq axborot bermaslikning iloji qolmaydi", — deydi axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vaziri Shuhrat Sodiqov. Buning natijasida esa iqtisodiyotga yo'naltirilgan qonuniy mablag'lar joy-joyiga sarflanadi. Ayniqsa, soliqlarning o'z vaqtida to'g'ri hisoblanishi va to'lanishi, byudjet taqsimoti

oshkoraligi, ijtimoiy sohaga yo'naltirilgan mablag'lar, maktablar, shifoxonalar, yo'llarga ajratilgan pullar to'liq o'z manziliga maqsadli yetib borishiga zamin yaratiladi. Shu bois, raqamli texnologiyalarni bizni taraqqiyotga eltadigan eng qisqa yo'l, deya atash g'oyat oqilona va odilona ta'rif bo'ladi.

Xulosa o'rinida aytish mumkinki, Raqamli iqtisodiyotni zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va Global Internet tarmog'isiz tasavvur qilib bo'lmaydi. "Raqamli iqtisodiyot" va "Axborot texnologiyalari" tushunchalari bir-biri bilan uzviy bog'liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son «2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi»gi to'g'risida farmon
2. 2020 yil 28 apreldagi PQ-4699-son «Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori
3. Information and communication technologies in education: UNESCO Institute for information technologies in education – M. : IITO YUNESKO, 2013.
4. Novak, P. The Growing Digital Divide: Implications for an Open Research Agenda. Understanding the Digital Economy: Data, Tools and Research. Ed. B. Kahin and E. Brynjolffson. Cambridge, MA: The MIT Press., 2000.
5. Measuring the Information Society (MIS). Executive Summary. ITU edition, 2015.

THE CONSTRUCTION OF HYDROTECHNICAL FACILITIES AND THE ROLE OF HYDROELECTRIC POWER STATIONS IN WORLD LIFE

Azimov Azizbek Usmon o'g'li

Student, Tashkent Institute of Irrigation and Agricultural Mechanization Engineers

National Research University

Faculty of: Hidrotechnical Construction

azimov09011998@gmail.com

ABSTRACT

Construction of hydrotechnical objects can have a significant impact on the surrounding environment, including disruption of habitats, alteration of water flow patterns, and disturbance to aquatic ecosystems. Ensuring proper environmental assessments and mitigation measures are in place is crucial to minimize these impacts. Hydropower plants generate electricity by harnessing the power of flowing or falling water. They provide a reliable and renewable source of energy, contributing to the global energy mix and reducing dependence on fossil fuels. Hydropower is considered a clean energy source as it produces minimal greenhouse gas emissions during operation.

KEYWORDS: *hydraulic engineering, Ges, construction.*

INTRODUCTION: Climate change resilience: Hydrotechnical objects, such as dams and levees, need to be designed and constructed with consideration for the potential impacts of climate change, including increased flood risks and changing precipitation patterns. Ensuring that these structures are resilient to future climate scenarios is essential for their long-term effectiveness.

Cost and funding: Construction of hydrotechnical objects can be expensive, requiring substantial financial resources. Securing adequate funding for these projects

can be a challenge, especially in regions with limited financial resources or competing priorities. Finding innovative financing mechanisms and cost-effective construction techniques is important to ensure the successful completion of these projects.

Stakeholder engagement and community acceptance: Construction of hydrotechnical objects often involves multiple stakeholders, including local communities, indigenous groups, and government agencies. Engaging these stakeholders throughout the planning and construction process is crucial to address their concerns, ensure transparency, and build community acceptance. Failure to involve stakeholders can lead to conflicts and delays in project implementation.

Technical challenges: The construction of hydrotechnical objects can present various technical challenges, such as dealing with complex geology, designing structures to withstand extreme weather events, and ensuring long-term maintenance and operation. Overcoming these technical challenges requires skilled engineering expertise and the use of advanced technologies.

Resettlement and displacement: In some cases, the construction of hydrotechnical objects may require the resettlement or displacement of local communities. This can lead to social and economic disruptions for affected populations. Implementing adequate resettlement plans, providing compensation and livelihood restoration measures, and ensuring the participation of affected communities in decision-making processes are important to address these issues.

Maintenance and operation: Hydrotechnical objects require regular maintenance and operation to ensure their long-term functionality and safety. However, inadequate funding, lack of skilled personnel, and limited institutional capacity can pose challenges in maintaining and operating these structures effectively. Developing robust maintenance and operation plans, investing in capacity building, and establishing sustainable financing mechanisms are essential to address these challenges.

Hydropower plants play a significant role in the world's energy production and have several impacts on various aspects of life.

Climate change mitigation: Hydropower plants help mitigate climate change by reducing greenhouse gas emissions. They do not release carbon dioxide or other pollutants associated with fossil fuel-based power generation. By replacing fossil fuel-based power plants, hydropower helps to reduce overall emissions and combat climate change.

Economic development: Hydropower projects often require significant investments, which can stimulate economic development in the surrounding areas. Construction and operation of hydropower plants create job opportunities, attract investments, and contribute to local economies.

Additionally, hydropower plants provide a stable and affordable source of electricity, supporting industrial growth and improving living standards.

Water resource management: Hydropower plants rely on water resources for their operation. This requires effective water resource management to ensure sufficient water supply for both energy generation and other uses, such as irrigation, drinking water supply, and ecosystem maintenance. Proper coordination between hydropower operators and water management authorities is crucial to balance competing water demands.

Environmental impacts: While hydropower is considered a renewable energy source, the construction and operation of hydropower plants can have environmental impacts. Large dams can alter river ecosystems, disrupt fish migration patterns, and impact downstream water quality. It is important to implement proper environmental assessments, mitigation measures, and fish passage systems to minimize these impacts and maintain ecological balance.

Social considerations: The construction of hydropower plants can lead to the resettlement or displacement of local communities. This can have social and cultural implications, including loss of livelihoods, disruption of traditional practices, and changes in community dynamics. Ensuring proper consultation, participation, and compensation for affected communities is essential to address these social considerations and promote sustainable development.

Energy security and diversification: Hydropower provides a reliable and predictable source of electricity, contributing to energy security. It reduces dependence on imported fossil fuels and diversifies the energy mix, reducing vulnerability to price fluctuations and supply disruptions. Hydropower plants can also provide grid stability and support the integration of intermittent renewable energy sources, such as wind and solar, by providing a flexible and controllable source of electricity.

CONCLUSION: In general, hydroelectric facilities play an important role in the global energy landscape, providing clean, renewable and reliable electricity, while contributing to economic development and climate change mitigation. However, it is important to carefully consider and address the environmental, social and economic impacts associated with hydropower projects to ensure their sustainability and maximize their benefits.

REFERENCES:

1. Badalov.A.S, Uralov.B.R, Zenkova.V.A, Shaazizov F.Sh. “Gidroelektrostansiyalar”
2. O‘.Husanxodjayev, I.Ahmedov, X.Fayziyev, Sh.Boymatov “Gidrotexnika qurilishini tashkil etish va rejalashtirish”

UDK:796.01**YOSH TRIATLONCHI QIZLARNING UMUMIY JISMONIY
TAYYORGARLIK DARAJASINI OSHIRISH****Karimov Ismoiljon Ibrohimjonovich**

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori dotsent

Jumaboyeva Zulayxo Baxtiyor qizi

TR 51-21 guruh talabasi

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti,

O'zbekiston, Chirchiq sh.

E-mail: zulayxo01@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quv-mashg'ulot jarayonida yosh sportchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirish maqsadida foydalaniladigan mashqlar majmuasini qo'llagan holda yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasi ko'rsatkichlarini oshirish maqsadida pedagogik tajribaning dastlabki yarim yilikdan keyin olingan natijalari va ularning tahlili keltirilgan.

Kalit so'zlar: yosh triatlonchi qizlar, o'quv-mashg'ulotlari, mashqlar majmuasi, umumiy jismoniy tayyorgarlik, statistik tahlil.

УДК:796.01**ПОВЫШЕНИЕ ОБЩЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ
ЮНЫХ ТРИАТЛЕТОВ****Каримов Исмаилжон Ибрагимжонович**

доцент, доктор философских наук

Жумабоева Зулайхо Бахтиёр қизи

TR 51-21 группа студентов

Узбекский государственный университет физического культуры и спорта,

Узбекистан, Чирчик ш.

E-mail: zulayxo01@gmail.com

Аннотация: В данной статье представлены результаты, полученные после первого полугодия педагогического стажера и их анализ с целью повышения показателей уровня общей физической подготовленности юных спортсменок-триатлонисток с помощью комплекса упражнений, применяемого в тренировочном процессе для повышения общей физической подготовленности. уровень юных спортсменок.

Ключевые слова: детско-юношеский гандбол, учебно-тренировочные занятия, комплексная тренировка, общая физическая подготовка, статистический анализ.

UDK: 796.01

INCREASING THE GENERAL PHYSICAL FITNESS LEVEL OF YOUNG GIRLS TRIATHLETES

Karimov Ismailjon Ibrahimjonovich

Associate Professor, Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences

Jumaboyeva Zulayxo Baxtiyor qizi

TR 51-21 group student

Uzbekistan State University of Physical Education and Sports,

Uzbekistan, Chirchik sh.

E-mail: zulayxo01@gmail.com

Annotation: This article presents the results obtained after the first six months of the pedagogical experience and their analysis in order to increase the indicators of the general physical fitness level of young triathlete girls using a set of exercises used in the training process to increase the general physical fitness level of young female athletes.

Key words: youth handball, training sessions, complex training, general physical training, statistical analysis.

Dolzarbligi: Sport amaliyot jarayonlarida, jumladan triatlon sport turi bilan shug‘ullanuvchi yosh qizlarning harakatlanish ampletudasining asosi hisoblangan umumiy jismoniy tayyorgarlik malaka va ko‘nikmalarini shakllantirish yoki takomillashtirib borish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish va shu orqali umumiy jismoniy sifatlarning yuqori ko‘rsatkichlariga erishish murabbiy va sportchining hamkorlikdagi faoliyatining eng asosiy va muhim maqsadi hisoblanadi. Ushbu jarayonda harakatlanish malaka va ko‘nikmalari bilan birga va bir vaqtni o‘zida sportchining umumiy jismoniy sifat ko‘rsatkichlarini rivojlantirishga ham erishish juda muhim asosiy omil sifatida namoyon bo‘ladi. Sport mashg‘ulotlari bilan muntazam ravishga shug‘ullanib kelayotgan sportchilarning funksional holatlari tajriba davomida aniqlanganda sportga endi kirib kelayotgan yosh triatlonchilarning funksional holatlariga nisbatan birmuncha barqaror ekanligi aniqlangan. Sportga kirib kelgan yoshlarning dast avval umumiy jismoniy tayyorgarlik bosqichida umum jismoniy ko‘rsatkichlarini yaxshilash va maxsu jismoniy harakat malakalarini rivojlantirish ishlarining olib borilishi maqsadga muvofiq bo‘ladi degan fikrdamiz. Yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirish hamda aynan shunday fikr-mulohazalarni bildirish mumkin va bu mavzuning dolzarbligini anglatadi.

Tadqiqot maqsadlari: yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirishning samarali vosita va usullarini aniqlash.

Tadqiqot vazifalari: yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirishga yo‘naltirilgan jismoniy mashqlar majmuasini aniqlash; yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirishga yo‘naltirilgan jismoniy mashqlar majmuasining samaradorligini tajriba yo‘li bilan o‘rganish.

Tadqiqot ob’ekti – triatlon bo‘yicha o‘quv-trenirovkalar jarayonida shug‘ullanayotgan qiz bolalar.

Tadqiqot predmeti – yosh triatlonchi qizlarning mashg‘ulotlar davomida umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirish vosita va usullari.

Tadqiqot usullari - pedagogik kuzatuv, pedagogik tajriba va matematik statistik tahlil usullaridan foydalanildi.

Tajribani tashkil qilinishi. Tajriba boshida yosh triatlonchi qizlardan iborat nazorat (NG, n=15) va tajriba (TG, n=15) guruhlarini tashkil etildi. NGda mashg'ulotlar an'anaviy, ya'ni o'quv rejasi bo'yicha olib borildi, TGda esa o'quv rejasidagi ayrim vositalar o'rniga asosiy diqqat-e'tibor ilmiy-uslubiy adabiyotlar materiallarini tahlili asosida tanlab olingan umumiy jismoniy tayyorgarlik ko'rsatkichlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan mashqlardan foydalanildi.

Yarim yil davomida o'tkazilgan mashg'ulotlardan so'ng NG va TG sinalluvchi sportchilarida tajriba boshida o'tkazilgan umumiy jismoniy tayyorgarlik ko'rsatkichlarini xarakterlaydigan testlar bo'yicha natijalar qayta (retest) natijalari qayd qilindi.

Tadqiqot natijalari va tahlili: Davlatimiz tomonidan sportga katta e'tibor qaratilib, aholi o'rtasida jismoniy tarbiya va sportga bo'lgan ijobiy yondashuvni yanada oshirishga harakat qilinmoqda. Maktab o'quvchilarining turli sport seksiyalarda qatnashishi uchun bolalar va o'smirlar sport maktablari barpo etilmoqda, qariyalarning turli sport klublariga qatnashari uchun turli xil imtiyozlar berilmoqda. Shundan kelib chiqib, davlatimiz tomonidan jismoniy tarbiya va sportga munosib e'tibor qaratilib, har bir yoshdagi kishilarga mas'uliyat bilan yondashilmoqda. Biroq, bu butun aholining jismoniy faolligini oshirish uchun etarli degani emas, buning uchun avvalo, odamning o'zi imkon qadar jismoniy tarbiya va badan tarbiya bilan shug'ullanishga harakat qilishlari lozimdir.

Shu o'rinda yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajalarini rivojlantirish va yanada takomillashtirish maqsadida nazorat sinov meyorlari o'tkazildi. Amalga oshirilgan tadqiqot muobaynida tajriba boshida va tajriba so'ngida NG va TG sinalluvchilaridan olingan natijalar, ularning statistik xarakteristikalarini bo'yicha ma'lumotlar jadvalda keltirilgan.

1-jadval.

Yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajalarini aniqlash nazorat sinov meyorlari.

Test	Guruh	Tajriba boshida		Tajriba oxirida	
		\bar{X} σ	V%	\bar{X} σ	V%
30 metr qisqa masofaga yugurish (s.)	NG	7,27±1,24	17,06	6,94±1,16	16,71
	TG	7,44±1,25	16,80	6,75±1,09	16,15
Massasi 500 g. bo'lgan to'ldirma to'pni uloqtirish (m.)	NG	9,04±1,63	18,03	9,55±1,71	17,91
	TG	8,77±1,64	18,70	9,79±1,72	17,57
3x10 m. masofaga mokisimon yugurish (s.)	NG	8,83±1,54	17,44	8,31±1,42	17,09
	TG	9,14±1,63	17,83	8,05±1,39	17,27
Chim ustida oldinga va ortga umbaloq oshish (marta)	NG	4,12±0,63	15,29	4,35±0,65	14,94
	TG	4,38±0,69	15,75	4,9±0,73	14,90
Turgan joydan uzunlikka sakrash	NG	128,94±22,46	17,42	136,56±23,24	17,02
	TG	126,27±22,39	17,73	141,63±23,83	16,83
Skameykaga qo'llar bilan tayangan holda qo'llarni bukib yoyish	NG	8,13±1,34	16,48	8,63±1,39	16,11
	TG	9,72±1,55	15,95	10,83±1,65	15,24

Eslatma – *P<0,05; **P<0,01; ***P<0,001

Yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirish bo'yicha pedagogik tajribaning oraliq (yarim yillik) natijalarini tahlili quyidagicha mazmunda kaks ettirish imkonini berdi: dastlabki nazorat sinovi orqali (30 m qisqa masofaga yugurish) NG sportchilarining o'rganilgan testlar bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich tajriba boshida 7,27±1,24 ga teng bo'lgan bo'lsa tajriba oxiriga kelib ushbu natijalar 6,94±1,16 ni tashkil etdi. Tajriba davomida 30 m qisqa masofaga yugurish natijalarining eng katta nisbiy o'sishi 6,15 % ni, eng kichigi esa 4,54 % ni, TG da mashg'uloit olib borishayotgan yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy

tayyorgarlik natijalarida tajribadan oldingi ko'rsatkichlar $7,44 \pm 1,25$ ga teng bo'lgan bo'lsa tajriba oxiriga kelib ushbu natijalar $6,75 \pm 1,09$ ga qisqargani aniqlandi. Bir biriga mos ko'rsatkichlar 13,05 % ni va 9,27 % ni tashkil etishi aniqlandi (1-jadvalga qarang).

Yosh triatlonchi qizlarning kuch sifatini rivojlantirish maqsadida umum rivojlantiruvchi mashqlardan foydalanildi. Mazkur sifat ko'rsatkichini aniqlash maqsadida amalga oshirilgan nazorat sinovi 500g og'irlikdagi tglDIRMA to'pni ma'lum masofaga uloqtirish amaliyotidan foydalanildi. Olingan natijalar nazorat guruhida tajriba boshida $9,04 \pm 1,63$ ga teng ekanligi aniqlandi. Tajriba oxirida qayd etilgan ko'rsatkich esa $9,55 \pm 1,71$ ga teng bo'ldi. Ushbu nazorat sinov amaliyoti tajriba guruhida ham amalga oshirilganda tajriba boshida $8,77 \pm 1,64$ ga, tajriba oxiriga kelib $9,79 \pm 1,72$ ga oshganligi ma'lum bo'ldi. Bundan ko'rinib turibdiki nazorat guruhi sportchilariga qaraganda tajriba guruhi sportchilarining qayd etgan natijalarida ijobiy tarafga o'sish borligi aniqlandi (1-jadvalga qarang).

Navbatdagi nazorat sinovimiz 3x10 m qisqa masofaga mokisimon yugurish amaliyot orqali amalga oshirildi. Natijalarga ko'ra nazorat guruhi shug'ullanuvchilarida tajriba boshidagi ko'rsatkichlari $8,83 \pm 1,54$ ni tashkil etgan bo'lsa tajriba oxiriga kelib $8,31 \pm 1,42$ ni tashkil etdi. Tajriba guruhi ishtirokchilarining tezkorlik sifati natijalari tajriba boshida olingan nazorat sinovida $9,14 \pm 1,63$ ga teng bo'ldi. Natijalarning qiyosiy tahlili qilganda tajriba oxirida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki yosh triatlochi qizlarning natijalari $8,05 \pm 1,39$ ga o'zgargani aniqlandi. Natijalarning ishonchlilik darajasi $P < 0,05$ ga teng ekanligi aniqlandi.

Yosh triatlonchi qizlarning muvozanat koordinatsiyasini aniqlash maqsadida chim ustida oldinga va irtga unbalog oshish nazorat mashqi bajarildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatmoqdaki nazorat guruhi qizlarida muvozanat koordinatsiyasi ko'rsatkichlari tajriba boshida olingan natijalarga ko'ra $4,12 \pm 0,63$ ga teng ekanligi aniqlandi. Ushbu ko'rsatkichning samaradorligini aniqlash maqsadida tajriba so'ngida qayta olinganda ushbu ko'rsatkich $4,35 \pm 0,65$ ekanligi namoyon bo'ldi. Nazorat guruhi ishtirokchilarining qayd etilgan natijalari variatsiyasi tajriba boshida 15,29% ga, tajriba oxirida esa 14,94% ni tashkil etdi. Mazkur muvozanat koordinatsiyasi tajriba guruhida

ham aniqlanganda tajriba boshidagi natija $4,38 \pm 0,69$ ni tashkil etdi. Tajriba soʻngiga kelib muvozanat koordinatsiyasi $4,9 \pm 0,73$ ga teng boʻlgani kuzatildi. Koʻrinib turganidek nazorat va tajriba guruhlarida orasidagi natijalar deyarli bir biriga yaqin ekanligi koʻrinib turirdi.

Turgan joydan uzunlikka sakrash amaliy nazorat sinovi yosh triatlonchi qizlarning oyoq kuchini aniqlashga xizmat qiladi. Mazkur nazorat sinovi orqali olingan natijalar nazorat guruhida yil boshida $128,94 \pm 22,46$ ni tashkil etgan boʻlsa tajriba guruhi sportchilarida $126,27 \pm 22,39$ ga teng boʻldi. Ushbu natijalar har ikkala guruhda tajriba oxiriga kelib qayta olinganda nazorat guruhida $136,56 \pm 23,24$ ni, tajriba guruhida $141,63 \pm 23,83$ ni tashkil qildi. Har ikkala natijalarni tahlil qiladigan boʻlsak shunday xulosaga kelishimiz mumkinki nazorat guruhi ishtirokchilarining natijalariga qaraganda tajriba guruhi sportchilarining qayd etgan koʻrsatkichlari balad ekanligi yaqqol koʻzga tashlanib turirdi (1-jadvalga qarang).

Kuch jismoniy sifat koʻrsatkichlarini aniqlash maqsadida yosh triatlonchi qizlarimizdan soʻngi nazorat sinov meyorini olindi. Natijalar shuni koʻrsatadiki nazorat guruhi sportchi qizlari tajriba boshida $8,13 \pm 1,34$ lik natijani, tajriba guruhi qizlari esa $9,72 \pm 1,55$ lik natijani qayd etishdi. Tajriba oxirida olingan natijalardagi koʻrsatkichlar nazorat guruhida $8,63 \pm 1,39$ ni, tajriba guruhida $10,83 \pm 1,65$ martalik natijani guvohi boʻldik. Natijalarning oʻzaro solishtirilishi soʻngida nazorat guruhida deyarli oʻzgarish sezilarsiz ekanligi, takriban guruhida esa oʻzgarish samarali yakunlangani aniqlandi. Ikkala koʻrsatkichlarni ishonchlilik darajasi esa $P < 0,05$ ga teng deb topildi.

Shuning bilan birga, tajriba davomida oʻrganilgan barcha sinov testlari boʻyicha NG sportchilari koʻrsatgan natijalarning oʻrtacha nisbiy oʻsishi $5,51\%$ ga va TG dagi mos koʻrsatkich $11,66\%$ ga teng ekanligi aniqlandi va bu NG dagi natijalarga nisbatan ikki baravardan ham koʻp ($2,115$ marta katta) ijobiy oʻzgarganligini koʻrsatdi, bu esa TG da qoʻllangan umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirishga yoʻnaltirilgan vosita va usullarning samaradorligini isboti hisoblanadi va yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirish uchun trenirovka mashgʻulotlarida qoʻllansa yuqori samara beradi.

Shu o'rinda aytib o'tish joizki jismoniy tarbiya va sportni ko'p qirrali ijtimoiy hodisa desak bo'ladi. Bu, birinchi navbatda, inson tarbiyasiga ta'sir qilish, shuningdek, ko'pgina kasalliklarning oldini olish va profilaktika vazifasini bajarish bilan bevosita bog'liqdir. Jismoniy tarbiya va sport bilan muntazam shug'ullanish insonning funktsional imkoniyatlarini, organizmdagi metabolik jarayonlarning faolligini, metabolizm va energiyani barqarorlashishiga yordam beradi. Aks holda, kam harakatlilikka asoslangan turmush tarzi mushaklar atrofiyasiga, suyak kuchining pasayishiga, markaziy asab, nafas olish, yurak-qon tomir va boshqa tizimlarning funktsional holatining yomonlashishiga olib keladi. Tananing tetikligi va hayotiy zarur bo'lgan funktsiyaarning sezilarli darajada yomonlashishiga sabab bo'ladi.

Xulosa: Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, butun dunyoda jismoniy tarbiya va sport bosqichma-bosqich rivojlanib bormoqda va kundan-kunga ko'proq odamlar sport tadbirlariga qo'shilib, ularda qatnashishga harakat qilmoqdalar. Ayni paytda mamlakatimizda ham sog'lom turmush tarziga faol qiziqish shakllantirilmoqda. Darhaqiqat, O'zbekistonda fuqarolarning iqtisodiy farovonligining asosi sifatida fuqarolar sog'lig'i va uning e'zozlanishiga talab kuchaymoqda. Milliy jismoniy tarbiya va sport harakatining eng yaxshi an'alarini saqlab qolish va tiklash, aholining barcha qatlamlarini faol jismoniy tarbiya va sportga maksimal darajada jalb etishga qaratilgan yangi yuqori samarali jismoniy tarbiya, sog'lomlashtirish va sport texnologiyalarini izlashni davom ettirish zarur.

Yosh triatlonchi qizlarning umum jismoniy tayyorgarlik darajalarini olib borilgan tadqiqot amaliyotimiz davomidagi ko'rsatkichlari qay darajada ekanligining xulosasini qiladigan bo'lsak tajriba davomida o'rganilgan sinov testlari bo'yicha NG sportchilari ko'rsatgan natijalarning o'rtacha nisbiy o'sishi 5,51 % ga va TG dagi mos ko'rsatkich 11,66 % ga teng bo'ldi va bu NG dagi ko'rsatkichga nisbatan 2,115 baravar ko'p ijobiy o'zgarganligi TG da qo'llangan umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirishga yo'naltirilgan jismoniy mashqlar majmuasining samaradorligini isboti hisoblanadi. Nisbatan qayd etilgan natijalarning qiyosiy taxlili qilnganda yosh triatlonchi qizlarning umumiy jismoniy tayyorgarligi samarali ravishda rivojlanib kelayotganligi aniqlandi.

Shuni ham aytib o‘tishimiz joizki triathlon sport turida harakat uslublari va qoidalari bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish va sport musobaqalarida raqobatning oshib borishi va amaliy mashg‘ulotlarni ta’siri sifatida eng yuksak natijalarga erishish imkoniyatlari kengayib bormoqda. Yosh triatlonchi qizlarning harakat uslublarini takomillashtirish samaradorligiga erishishda faollikni oshirish uchun muhim bo‘lgan individual yondoshish va maxsus mashqlarni qo‘llash orqali erishiladi.

Yosh triatlonchi qizlarning qayd etgan natijalari yuzasidan aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish uchun biz tomonimizda kerakli tavsiya va ko‘rsatmalar ishlab chiqildi hamda murabbiylarga taqdim etildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi. PF-4947-son. Toshkent sh. 2017 yil 7 fevral.
2. O‘zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportni yanada takomillashtirish va ommalashtirish chora-tadbirlari. PF-5924-son. Toshkent sh. 2020 yil 24 yanvar.
3. Oliy mahorat sport maktablarini tashkil etish. PQ-2438-son. Toshkent sh. 2015-yil 23-noyabr.
4. Дж.Кэллос. Железный человек есть в каждом. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2011 (пер.: Миронова П.).
5. И.Сысоев и О.Кулиненков. Триатлон. Олимпийская дистанция. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2012.
6. Ш.Таорлина. Секреты быстрого плавания для пловцов и триатлетов. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2013 (пер.: Миронова П.).
7. А. и Дж.Браунли. Плыть, ехать, бежать. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2014 (пер.: Миронова П.).
8. В.Рябушкин. Железный человек. - М. «Самиздат»2015.

9. К.Велингтон. Жизнь без границ. - М. «МИФ»2015.
10. М.Клойон, Т.Джекобсон. Анатомия триатлона. - М. «Папурри». 2016 (пер.: Борич С.).
11. Р.Ролл. Ультра. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2016 (пер.: Миронова П.).
12. Х.Кёрнер и А.Чейза. Руководство ультрамарафонца. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2016.
13. Ярошенко Е. Г. (ред.). Программа спортивной подготовки по триатлону. Краснодар. 2017.
406
14. Джо Фрил. Библия триатлета. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2018 (пер.: Миронова П.).
15. Джо Фрил. Библия велосипедиста. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2018 (пер.: Миронова П.).
16. М.Райан. Питание в спорте. - М. Издательство: «Манн, Иванов и Фербер». 2018 (пер.: Миронова П.).
17. Задоров В.М. и Растрьгин В.В. Типовая учебная программа по триатлону. -Т.: “Ilmiy texnika axboroti- press mshriyoti”. 2019.

FIBONACHCHI SONLARI VA MATRITSALAR ORASIDAGI MUNOSABATLAR

Noriyeva Aziza Jasur qizi

O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali,

Amaliy matematika kafedrası assistent.

noriyevaaziza@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Fibonachchi sonlari va matritsalar orasidagi munosabatlar keltirilgan bo'lib, maqoladan nafaqat algebra va sonlar nazariya, matematik mantiq balki matematik analiz faniga qiziquvchi talabalar foydalanishlari mumkin.

Kalit so'zlar: *Fibonachchi sonlari, matritsa, ko'paytma, determinant, oltin kesim.*

FIBONACCI NUMBERS AND MATRICES

ABSTRACT

Fibonacci numbers and matrices are presented in this article, and the article can be used not only by students interested in algebra and number theory, mathematical logic, mathematical analysis.

Keywords: *Fibonacci numbers, matrix, multiplication, determinant, golden section.*

KIRISH

Ma'lumki, $u_1 = u_2 = 1$ bo'lgan holda $u_n = u_{n-1} + u_{n-2}$ ($n \geq 3$) rekkurent tenglik vositasida aniqlangan sonlar ketma-ketligi Fibonachchi qatori, uning hadlari esa Fibonachchi sonlari deyiladi. Fibonachchi sonlari iborasini XIX asrda Eduard Lyuka tomonidan qiziqarli matematikaga bag'ishlangan asarlarda uchratish mumkin.

Fibonachchining asl ismi Leonardo Pizan-skiy bo‘lib, u XII-XIII asrlarda Italiyaning Piza shahrida yashagan. Bonachchi Italiya va Jazoirda savdo-sotiq bilan shug‘ullangan. Leonardo boshlang‘ich ma‘lumotni Jazoirda olgan bo‘lib, u o‘zining arab o‘qituvchilaridan hind pozitsion o‘nlik sanoq tizimi va nolni o‘rgangan edi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Fibonachchi “Liber abaci” ya’ni “Abak haqidagi kitob” - 1202 - yilda yozilgan bo‘lib, 1228 – yildagi qo‘lyozma nusxasi saqlangan bo‘lib, kitobda arifmetika va algebra bo‘yicha o‘z davrining deyarli barcha ma‘lumotlarini bayon qilgan. Masalan, o‘sha kitobda hozir butun dunyoda ommabob hisoblangan arab raqamlari bayon qilingan. Qo‘lyozmaning 123-124 – sahifalarida uy quyvonlarining ko‘payishi haqidagi quyidagi masala bayon qilingan. “Bir kishi bir juft quyvonni ko‘paytirish maqsadida saqlagan bo‘lsin. Quyvonning tabiati shundayki, har bir juft quyvon bir oyda boshqa bir juft quyvonni dunyoga keltiradi va yangi paydo bo‘lgan juft quyvonlar ikkinchi oydan boshlab nasi bera boshlaydilar. Bir yildan so‘ng dastlabki juft quyvonlarning ko‘payishi natijasida necha juft quyvon vujudga keladi?” Ushbu masala aynan Fibonachchi sonlaridan tuzilgan jadval yordamida yechiladi. Demak, Fibonachchi sonlari va jadvallar ya’ni matritsalar yordamida bu kabi ko‘plab masalalar hal qilinadi. Quyida Fibonachchi sonlari va matritsalar orasidagi bir nechta natijalarni hosil qilamiz. [1]

NATIJALAR

Fibonachchi sonlari va matritsalar o‘rtasida quyidagi tengliklar o‘rinli bo‘ladi.

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}^n = \begin{pmatrix} u_{n+1} & u_n \\ u_n & u_{n-1} \end{pmatrix}$$

Ushbu tenglikni matematik induksiya yordamida isbotlaymiz.

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}^1 = \begin{pmatrix} u_2 & u_1 \\ u_1 & u_0 \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}^2 = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 1 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} u_3 & u_2 \\ u_2 & u_1 \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}^3 = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}^2 \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 1 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 3 & 2 \\ 2 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} u_4 & u_3 \\ u_3 & u_2 \end{pmatrix}$$

$$\dots$$

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}^k = \begin{pmatrix} u_{k+1} & u_k \\ u_k & u_{k-1} \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}^{k+1} = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}^k \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} u_{k+1} & u_k \\ u_k & u_{k-1} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} =$$

$$= \begin{pmatrix} u_{k+1} + u_k & u_{k+1} \\ u_{k-1} + u_k & u_k \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} u_{k+2} & u_{k+1} \\ u_{k+1} & u_k \end{pmatrix}.$$

Fibonachchi ketma-ketligi uchun quyidagi munosabatni isbotlaymiz.

$$\begin{pmatrix} u_{n+2} \\ u_{n+1} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} u_{n+1} \\ u_n \end{pmatrix}$$

Ushbu munosabatda tenglikning chap tarafidagi ifodadan o'ng tarafidagi ifodani hosil qilamiz.

$$\begin{pmatrix} u_{n+2} \\ u_{n+1} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} u_{n+1} \times 1 + u_n \times 1 \\ u_{n+1} \times 1 + u_n \times 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} u_{n+1} \\ u_n \end{pmatrix}$$

XULOSA

Qiziqarli matematikaga oid adabiyotlarda turli masalalarning yechimlarini Fibonachchi sonlari yordamida yechilishini ko'rish mumkin. Bundan tashqari Fibonachchi sonlari yordamida hamda oltin kesim masalalari, matritsalar va determinantlarga doir isbotlashlarni, ayrim rekurent munosabatlarni ham isbotlash va keltirib chiqarish mumkin. Bu esa matematika rivojlanishiga ichki ehtiyojlarni bartaraf etishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR

1. H.T.To'rayev, I.Azizov. Matematik mantiq va diskret matematika. Toshkent. 2011.
2. Noriyeva A. O'QUVCHILARNING KREATIVLIK QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA NOSTANDART MISOL VA MASALALARNING AHAMIYATI //Журнал математики и информатики. – 2022. – Т. 2. – №. 1.
3. Meliyeva Mohira Zafar qizi, & Noriyeva Aziza. (2023). KO'PHADLARNI HOSILA YORDAMIDA KO'PAYTUVCHILARGA AJRATISH

- . *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 20(3), 117–120. Retrieved from <http://newjournal.org/index.php/01/article/view/5708>
4. Нориева А. Koshi tengsizligi va uning qiziqarli masalalarga tadbiqlari //Современные инновационные исследования актуальные проблемы и развитие тенденции: решения и перспективы. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 361-364.
 5. Рабимкул А., Иброҳимов Ж. Б. ў., Пўлатов, БС and Нориева, АЖ қ. 2023. АРГУМЕНТЛАРНИ ГУРУҲЛАРГА АЖРАТИБ БАҲОЛАШ УСУЛИДА КЎП ПАРАМЕТРЛИ НОЧИЗИҚЛИ РЕГРЕССИЯ ТЕНГЛАМАЛАРИНИ ҚУРИШ МАСАЛАЛАРИ //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 2. – С. 174-178.
 6. Abdunazarov R. Issues of effective organization of practical classes and clubs in mathematics in technical universities. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*. Current Issue: Volume 2022, Issue 3 (2022) Articles.
 7. Абдуназаров Р. О. численной решение обратной спектральной задачи для оператора Дирака //Журнал “Вопросы вычислительной и прикладной математики. – №. 95. – С. 10-20.
 8. Отакулов С., Мусаев А. О. Применение свойства квазидифференцируемости функций типа минимума и максимума к задаче негладкой оптимизации //Colloquium-journal. – Голопристанський міськрайонний центр зайнятості, 2020. – №. 12 (64). – С. 48-53.
 9. Мусаева А. О. Зарубежная система финансирования образовательных учреждений //Наука и новые технологии. – 2011. – №. 10. – С. 75-81.
 10. Мусаев А. О. Интеграция образовательных систем России и Дагестана XIX века //Известия Дагестанского государственного педагогического университета. Психолого-педагогические науки. – 2010. – №. 3. – С. 21-24.

ANA TILIN OQITIW METODIKASI

Sharapova Hurliman Zayirbek qızı

Sarsenbaeva Anar Onalbay qızı

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

Baslawısh tálim fakulteti 2-v kurs talabası

ANNOTACIYA

Bul maqalada baslawısh klasslarda ana tili oqıtıw metodikasınan paydalanıw hám oqıwshılardıń ana tili sabaqlıǵına qızıǵıwshılıǵın arttırıw haqqında sóz etiledi.

Gilt sózler: Ana tili, metod, oqıw, jazıw.

Metod tiykarınan grekshe, „metodos“ sózinen alınǵan bolıp, „bilıw hám izertlew manilerin,, ańlatadı.

Metodika qandayda bir jumıstı orınlaw, ámelge asırıw, ótew etiw metodlarinin, usıllarınıń jıyındısı yamasa o qıtıw usılları haqqıdagi ta ‘lim-tarbiya beriw metodlari, jolları hám quralları haqqındaǵı pan bolıp tabıladı. Baslanǵısh klaslarda ana tili oqıtıw metodikasi joqarı klaslarda ana tili oqıtıw metodikasınıń dáslepki basqışı bolıp, ol tekseretugin máselelerdi baslanǵısh klass oqıwshılarına nátiyjeni ámelde qollanıwin (muwapıq túrde) uyreledi. Usınıń menen birge, baslanǵısh klaslarda ana tili oqıtıw metodikasınıń ayırıqsha qásiyetleri bar. Baslanǵısh klaslarda ana tilin oqıtıw grammatika, orfografiya hám oǵan baylanıslı halda sóylew ósiriw metodikasi emes, bálki xat-sawat úyretiw, klassta hám klasstan tısqarı oqıw metodikaların da óz ishine aladı. Usılardan kelip shıǵıp, baslanǵısh klaslarda ana tili oqıtıw metodikasi pání tómendegi wazıypalardı atqaradı:

a) baslanǵısh klaslarda ana tili stuldıń onı, kólemi hám ámeldegi sistemasın, yaǵnıy kurstıń (xat-sawat úyretiw, oqıw, grammatika, orfografiya, sóylew ósiriw hám t.b.) programmasın belgilew hám tiykarlaw;

b) oqıw hám jazıwdan bilim hám kónlikpelerdiń qáliplesiwikornisinde da bul processda oqıwshılar dus keletuǵın qıyınshılıqlardı úyreniw, qátelerdiń sebebin analiz qılıw, olardıń aldın alıw hám tuwrılawǵa járdem beretuǵın jumıs túrlerin islep shıǵıw;

d) ana tilinen beriletuǵın oqıw materialın oqıwshılar anıq tusinikli hám puqta ózlestiriwine, olarda alǵan bilimlerin ámeliyatda qollana alıwǵa hám oqıwshılardıń ulıwma rawajlanıwına, yaǵnıy olardıń zeyni, yadın, bayqaǵıshlıǵın, yadda saqlawın, logikalıq oylawın, dóretiwshilik oylawın, sóylewin ósiriwge járdem beretuǵın metod hám qurallardı islep shıǵıw ;

e) ana tilin úyretiw menen baylanıslı halda mektepler aldına qoyılǵan tárbiyalıq wazıypalardı ámelge asırıw, oqıwshılarda etikalıq hám estetik sapalardı qáliplestiriw.

Ana tili oqıtıw metodikası tálimdiń túrli basqıshlarında oqıwshılardıń bilim, konlikpe hám ilmiy tájriybelerin anıqlaydı, oqıwdıń tabısı hám kemshiliklerin belgileydi, sebebin izleydi, qáte hám kemshiliklerin saplastırıw usılların tabadı. Ana tili metodikası ta ‘lim sistemasınıń barlıq basqıshların da ana tilin oqıtıwdıń izbe-izlik hám uzliksizligin támiyinleydi. Mektepge shekem tárbiya shólkeminde, tiykarlanıp, balardıń sóylewin ósiriw názerde tutıladı. Baslanǵısh klassta oqıwshılar sóylewin ósiriwden tısqarı, ana tilinen elementar teoriyalıq túsiniklerdi ámeliy ózlestiriwleri da názerde tutıladı. Ana tili metodikasın ulıwma pedagogika menen bólew ásirese baslanǵısh klaslarda zárúrli bolıp tabıladı.

Kishi jasdaǵı oqıwshılardıń jámáátlik hám jeke oqıw iskerliginde zárúr bolǵan kóp ádet hám kónlikpeleri ele tárbiyalanbaǵan boladı. Shólkemlik, jamaat jumısına tez kirisiw, itibar menen esitiw, oqıw hám jazıw, aktiv hám ózbetinshe islew, barlıq islerdi puqta hám sárenjam orınlaw sıyaqlı ko‘nikpe hám ádetler oqıtıwshı hám mektep úshek onidan ámelge asırıadigan ulıwma pedagogik ilajlar sistemasın quraydı. Tárbiyanıń sogan uqsas teoriyalıq hám ámeliy máselelerin pedagogika islep baradı. Oqıtıwshı pedagogikalıq talaplardı ámelge asırsa ǵana, ana tiline tálim-tárbiya tárepinen payda keltiretuǵın etip uyreledi.

Ana tili oqıtıw metodikası qaraqalpaq tiliniń m a’lim bólegin teoriyalıq Tiykarin názerde tutadı, sol sebepli de fonetikalıqa hám fonologiya, leksikologiya hám

frazologiya, so‘z so‘g‘ilwı hám etimologiya, grammatika — morfologiya hám sintaksis, stilistika, sonıń menen birge, orfoepiya, grafika, orfografiya sıyaqlı pánler ana tili metodikasınıń zárúrli bolegi esaplanadı.

Ana tilin oqıtiw metodikasin metodologiyalıq tiykarlar turaqlı bilwı teyoriyasi bolip tabiladi. Bul pannin bas wazıypasi oqıwshılardin tili,sozlik bayligin toliq ozlestirip aliwin ta, minleydi.

Oqıwshılarga ana tilin úyretiw, olardı tárbiyalaw hám hár tarepleme rawajlandırıw wazıypasınan kelip shıgıp, bilwı teoriyasi tiykarlanıp, barlıq jaqın, óz-ara baylanıslı pánler usınıslarına tiykarlanıp, ana tili oqıtiw metodikası óz principiwrın islep shıgadı.

Paydalanılğan ádebiyatlar:

1.Baslawish klaslarda ana tilin oqitiw metodikasi.

A.Pirniyazova,Q.pirniyazov,K.Bekniyazov Toshkent 2008

MAQOLLARDAGI LINGVOKULTUROLOGIK JIHATLAR

Tursunova Navro‘zaxon Ergashboy qizi

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

ANNOTATSIYA

Maqolada o‘zbek xalq maqollarida qo‘llangan leksemalar lingvokulturologik jihatdan tahlil qilingan. Xalq maqollaridagi milliy-madaniy xususiyatlar yoritilgan. Lingvokulturemalarning ekzotik leksika hamda muqobilsiz leksikaga munosabati tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: *lingvokulturologiya, muqobilsiz leksika, leksema, adresat, lisoniy, nolisoniy, sema, semema, semiotik tizim.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье с лингвокультурологической точки зрения анализируются некоторые лексемы, используемые в узбекских народных пословицах. Выделены национально-культурные особенности народных пословиц. Анализируется отношение Лингвокультурема к экзотической лексике и безальтернативной лексике.

Ключевые слова: *лингвокультурализм, безальтернативная лексика, лексема, адресат, языковая, неязыковая, сема, семема, семиотическая система.*

ABSTRACT

Article, some lexemes used in Uzbek folk proverbs are analyzed from a linguistic and cultural point of view. National-cultural features of folk proverbs are highlighted. The attitude of Lingvokulturema to exotic lexicon and non-alternative lexicon is analyzed.

Key words: *linguo-culturalism, non-alternative lexicon, lexeme, addressee, linguistic, non-linguistic, seme, sememe, semiotic system.*

V.V. Vorobevning yozishicha, “Lingvokulturologiya madaniyat va tilning o‘zaro aloqasi va o‘zaro ta‘sirini va bu jarayonni lisoniy va nolisoniy (madaniy) birliklarning bir butun strukturasi sifatida aks ettiradigan kompleks fandır. Lingvokulturologiya fanining predmeti hisoblangan lingvokulturologik birlik bir paytning o‘zida bir qancha semiotik tizimlarga tegishli bo‘lishi mumkin. Lingvokulturologik birliklardan ba‘zilari muqobilsiz leksika va lakunalar hisoblanadi. “Har qanday til yoki dialektda boshqa tilga bir so‘z bilan tarjima qilib bo‘lmaydigan so‘zlar mavjud bo‘ladi. bunday so‘zlarga muqobilsiz leksika deyiladi. U ko‘pincha mahalliy xalqqa xos pul, masofa-uzunlik birliklari, ro‘zg‘or ashyolari va h.k. tushunchalarni anglatadigan so‘zlardan tarkib topadi”. [1;28]

L.S.Barxudarovning yozishicha:”Muqobilsiz leksika bir tildagi Ieksik birliklarning boshqa tilda to‘liq yoki qisman muqobilga ega bo‘lmasligidir". Bunday leksemalarni ko‘plab o‘zbek xalq maqollarida ko‘rish mumkin.

Yomon qizni boqquncha,

Do‘ppingni qoq. [2;138]

Uyurni shamol uchirsa,

Do‘ppingni osmonda ko‘r. [2;200]

Berilgan maqollarda ishtirok etgan “do‘ppi” leksemasi avra-astarli, ko‘pincha qavima, pilta urilgan, tepa, kizak va jiyakdan tarkib topadigan guldor yoki gulsiz, to‘garak yoki to‘rtburchak shakldagi bosh kiyimi semalaridan takrib topgan. [3;859] Ushbu ma‘no qirralari bilan “do‘ppi” leksemasi madaniy semaadir. “Madaniy sema – so‘zga nisbatan kichikroq va universalroq bo‘lgan semantik birliklar, semantik belgilar” [1;41] O‘zbek xalqining milliy bosh kiyimi bo‘lgani boisidan “do‘ppi” leksemasi muqobilsiz leksika namunasi hisoblanadi. Maqolda bu leksemaning qo‘llanishi mazmunning ta‘sir kuchini oshirgan. Ma‘lumki, do‘ppi qoqish jarayoni qandaydir holat yoki voqelikdan afsuslangan, attang qilingan o‘rinlarda yuz beradi. Do‘ppisini osmonga otmoq ya‘ni juda xursand bo‘lmoq, quvonmoq [4;77] birikmasiga zid ravishda do‘ppi qoqmoq salbiy holatni aks ettiradi. Shu o‘rinda aytib o‘tish joizki, har bir o‘zbek oilasida farzand tarbiyasiga alohida ahamiyat beriladi, ayniqsa, qiz

bolaning sha'ni, qadr-qimmatini, iffati muhim hisoblanadi. Biz o'zbeklarda qadimdan qiz bola biror noma'qul ishga qo'l ura, uning nomiga dog' tushgan, gard yuqqan bo'ladi va bu garddan xalos bo'lish imkonsiz deya qaraladi. Biroq do'ppiga tekkan gard va changni yo'q qilish uchun uni qoqish kifoya. Shuning uchun yomon qizni boqquncha do'ppini qoqish afzalroq. Keyingi maqolni qo'llash bilan bir falokat har kimga turlicha ta'sir o'tkazishi aytilmoqda. Uyur – orasida bir ayg'iri bo'lgan biyalar to'dasi. [] Do'ppi esa yengil bosh kiyimi. Shamol har ikkisiga turlicha ta'sir qilishi tabiiy, albatta bu tabiat qonunlariga ko'ra ham to'g'ri hodisa. Nasriy asarlar ustasi G'afur G'ulom o'zining "Shum bola" qissasida ushbu maqolning boshqa bir variantini qo'llagan ya'ni "Tuyani shamol uchirsa, Echkini osmonda ko'r." [2;200] Ikkinchi Jahon urushi insonlar hayotiga har xil ta'sir qilganini aynan ushbu maqol orqali izohlab bergan. O'zbeklar istiqomat qiladigan hududlarda tuya deyarli bo'lmagani uchun maqolning "Uyurni shamol uchirsa, *Do'ppingni osmonda ko'r.*" [2;200] shakli ko'p qo'llanadi.

Dushman o'lar, do'st qolar,

O'sma ketar, qosh qolar. [2;47]

Maqolda qo'llangan "o'sma" leksemasining uzun cho'zinchoq to'q yashil bargli, krestgullilar oilasiga mansub ikki yillik o'simlik semalari bor. [3;195] U o'zbek qiz va ayollarining qoshlarini bezab turuvchi, milliy pardoz vositasi hisoblanadi. Qadimdan o'sma qo'yish urf bo'lgan hamda qizlarning qoshiga qo'yilgan o'sma qanchalik qora uchishi o'sha qizning otasi qizini qanchalar yaxshi ko'rishini bildirgan. O'sma o'zbek xalqining hayot tarziga shu darajada kirib borganki, hatto uni yuvib tashlab bo'lgach o'sha zahoti qaytadan qo'ygan qiz ikki marta turmush qiladi deyilgan. Milliyligimizni aks ettiruvchi vositalardan biri bo'lgan o'sma faqat o'zbek qiz-yu ayollari uchun ekanligi bilan ham ahamiyatlidir. Ushbu maqolda aynan "o'sma" leksemasini qo'llanishiga sabab uni qoshda ko'p vaqt turmasligidir. Qizlar qoshiga qo'yilgan o'sma tez fursatda o'chib ketib, qoshning o'zi qolishi, dushman o'lib, do'st qolishiga qiyoslangan.

Temirchi taqaga yolchimas,
Bo‘zchi — *belboqqa*. [2;100]
Bo‘zchi *belboqqa* yolchimas,
Kulol — mo‘ndiga. [2;182]

Berilgan maqoldan o‘rin olgan “ belbog‘ “ leksemasi belga bog‘lanadigan to‘rtburchak ro‘mol shaklidagi gulli yoki gulsiz, chetlari tikilgan mato parchasi; qiyiq, qiyiqcha semalaridan tashkil topgan. [3;279] O‘zbekning mard yigitlari uchun mo‘ljallangan milliy kiyim turlaridan biri. Milliylikni aks ettirish xususiyatiga egaligi uchun ham ushbu leksema muqobilsiz leksika namunasi. Maqolda kishining o‘zida bor buyum yoki mahsulotga o‘zi yolchimasligiga doir ma’no aks etgan. Ya’ni temirchi, bo‘zchi va kulollar shu hunar orqali kun kechirishi sabab ham bunday mahsulotlarni o‘z oilasiga orttira olmaydi. Aynan shu holat ko‘plab hunar egalarida uchray turadi.

Arafa kuni yolg‘on gapirganning
Namoz kuni yuzi qora. [2;106]

Muqobilsiz leksika boshqa tilga o‘zlashtirilganda ularga ekzotik leksika (ekzotizmlar) deyiladi. Ekzotizmlar va etnografizmlar o‘zga madaniyatning ramzlari sanaladi. [1;28] Ushbu maqolda “arafa” hamda “namoz” leksemalari ekzotizm hodisasiga misol bo‘la oladi. Chunki “arafa” leksemasi arab tilidan kirib kelgan. So‘zning ma’nosi arabcha – bilmoq, tanimoq, ma’rifat hosil qilmoq. Hijriy-qamariy yil hisobi bo‘yicha 12-oy (Zilhijja) 9-kunining nomi. Hayitdan oldingi kun ham Arafa deb nomlanadi. Shundan kelib chiqib xalqlar orasida tantanali voqealar va bayramlardan oldingi kun va muddatni ham Arafa deb nomlash odatga aylangan. O‘zbek tili leksikasiga ham bu so‘z o‘zgarishsiz o‘z holicha qabul qilingan. “Namoz” so‘zi fors tilidan kirib kelgan bo‘lib, musulmonlardan kuniga besh mahal qilinadigan ibodatlar majmuyi va ularning har birini anglatuvchi leksik birlik. Bu so‘z ham o‘zbek tiliga hech qanday tarjimasiz to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘tgan. Maqol orqali yolg‘on gapning umri qisqa bo‘lishi va tez orada fosh bo‘lishi uqtirilgan. Malumki, arafa kunining ertasiga Hayit namoziga boriladi. Arafa va Hayit namozi orasidagi muddat qisqa. Yolg‘on gapirgan insonning yuzi aynan qora rangga qiyoslanishi ham olamning lisoniy

manzarasini o‘zbek xalqi qanday qabul qilishini ko‘rsatadi. Qadimdan xalqimizda qora rang motam, ko‘ngilsizlik kabi salbiy voqeliklar yomon, yovuz shaxslarga tegishli illarlarni izohlash uchun qo‘llangan. Shuning uchun ham yolg‘on gapirgan insonning yuzi qora bo‘lib, xalq orasida izza bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, lingvokulturologiya bo‘limi tarkibida o‘rganiladigan birliklar har bir xalq madaniyati hamda yashash tarzidan darak beruvchi tushunchalar hisoblanadi. Bunday leksemalar ortidagi ma’no qirralarni anglash orqali xalqlar hayotidan muhim o‘rin egallagan voqeliklardan ham xabardor bo‘lish mumkin. Buni bilish orqali bizga ma’lum yoki noma’lum bo‘lgan tushunchalar haqida bilimga ega bo‘lishimiz, biz kundalik hayotda qo‘llaydigan o‘xshatish hamda qiyoslashlar o‘zga xalqlarda qanday holatda namoyon bo‘lishidan xabardor bo‘lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Usmanova Lingvokulturologiya T.: 2019
2. O‘zbek xalq maqollari T.: “Sharq” 2005
3. O‘zbek tilining izohli lug‘ati T.: “O‘zbek milliy entiklopediyasi” 2006
4. O‘zbek tilining izohli frazeologik lug‘ati T.: “O‘qituvchi” 1978
5. D. Xudoyberganova Matnning antroposentrik tadqiqi T.: “Fan” 2013
6. N.Mahmudov Olamning lisoniy manzarasi va so‘z o‘zlashtirish T.: 2015

“BONU” ROMANINI LINGVOKULTUROLOGIK JIHATDAN TAHLILI

Tursunova Navro‘zaxon Ergashboy qizi

Qo‘qon davlat pedagogika instituti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o‘xshatish turlari haqida so‘z yuritilgan. Iqbol Mirzoning “Bonu” romanida aks etgan o‘xshatishlar izohlangan. Asardan parchalar keltirilib, tahlil qilingan. Lingvokulturologiya terminlaridan ham foydalanilgan.

Kalit so‘zlar: individual-muallif o‘xshatishlari, turg‘un o‘xshatishlar, etalon, idioma, sema, leksema, allyuziv kosmonim, antropomorfizm, gender metafora.

АННОТАЦИЯ

В этой статье говорится о типах сравнения, в романе Икбала Мирзы “Бону” Выдержки из произведения цитируются и анализируются. Используются лингвистические термины.

Ключевые слова: индивидуально-авторские сравнения, устойчивые сравнения, эталон, фразеологизм, сема, лексема, аллюзив-космоним, антропоморфизм, гендерная метафора.

ANNOTATION

This article talks about the types of similes. The similes in Iqbal Mirza’s novel “Bonu” are explained. Excerpts from the work are cited and analyzed. Linguistic terms are used.

Key words: individual-author, similes, stable similes, standard, idiom, sema, lexeme, allusive cosmonym, anthropomorphism, gender metaphor.

“O‘xshatishlar o‘ziga xos obrazli tafakkur tarzining mahsuli sifatida yuzaga keladi. Shuning uchun ular nutqda hamisha badiiy-estetik qimmatga molik bo‘ladi. Nutqning emotsional-ekspressivligi, ifodaliligi, ta’sirchanligini ta’minlashga xizmat qiladi. O‘xshatishlarning ikki turi bor: 1) Individual-muallif o‘xshatishlari yoki erkin o‘xshatishlar va 2) Umumxalq yoki turg‘un (doimiy) o‘xshatishlar farqlanadi”. [1,30] Iqbol Mirzo “Bonu” romanida ishq- olov, go‘zal qiz- pari va hur, umr- oqar suv, jon- qush kabi umumxalq yoki turg‘un (doimiy) o‘xshatishlardan foydalangan.

Yuqorida mulohaza yuritilgan umumxalq yoki turg‘un (doimiy) o‘xshatishlar bilan bir qatorda Iqbol Mirzo “Bonu” romanida individual-muallif o‘xshatishlaridan ham unumli foydalangan. “Bonu” romanidagi qahramonlar holati, ichki kechinmalari, hayot tarzi, dunyoqarashi, narsa va tushunchalarning ko‘rinishi bir qator o‘xshatishlar orqali ifodalangan. Bu o‘z o‘rnida Iqbol Mirzoning badiiy-poetik talqini, badiiy didi mahsuli sifatida yuzaga kelgan va asarning badiiyligiga ta’sir ko‘rsatgan.

Adib o‘xshatish etalonini atrof-muhitdan olib, tabiatdagi fizik qonuniyatga mutanosib tarzda individual o‘xshatish hosil qilgan. Jumladan, “Bonu” romanida armon – zil toshga qiyoslanadi. Asarda keltirilishicha: “Armon zil toshdek bo‘lgani uchun ham dil tubiga cho‘kadi deyдилar... Toshlar tog‘dek qalashib ketgan yurakni nima deb atash mumkin?” Bu o‘rinda armon zil toshdek deyilib, individual-muallif o‘xshatishi hosil qilingan. Ma’lumki, zil so‘zi yerdan uzib bo‘lmaydigan darajada og‘ir narsa yoki yukka nisbatan qo‘llaniladi. Lug‘atda bu o‘xshatish ”zilday” shaklida berilib, “og‘ir”(juda og‘ir), “azobli” semalari orqali izohlanadi.[2,88] Unda “og‘ir” semasining orttirma darajasi ko‘rinadi. Armon zil toshdek o‘xshatishi orqali adresant o‘z asarining bosh qahramoni Bonu hayotining fojiali sahifalarini, uning dil iztiroblarini adresatlarga yetkaza olgan. Armonni toshga qiyoslash an’anaviylik kasb etadi, uni zil toshga mengzash shu bilan bir qatorda fizik qonuniyatga xos ravishda zil toshning dil tubiga cho‘kishi erkin, muallif-individual o‘xshatishining asl namunasi hisoblanadi. “Tadqiqotlarda, bu xildagi o‘xshatishlarda asos ham, timsol ham, odatdan tashqari yoki ba’zida asosning an’anaviy bo‘lishi ta’kidlanadi”. [3,23]

Romanda qalamga olingan qahramonlar sodda qishloq kishilari, samimiy, dilkash insonlar bo'lgani uchun ham muallif tomonidan original individual-o'xshatish namunalarini qo'llanilgan. Asar bosh qahramoning onasi qishloq kutubxonachisi bo'lib ishlagani uchun Bonuning bolalik kunlarining ko'p qismi ana shu kutubxonada o'tardi. Shu boisdan ham kutubxonadagi mitti do'stlari u uchun qadrli bo'lgan. Iqbol Mirzo ularga ya'ni Bonuning mitti do'stlari – sichqonchalarga nisbatan ajib o'xshatish keltirgan. Asarda yozilishicha, “Men oyoq uchida ularga yaqinlashsam, chiyillashib pol kovagidagi inlariga urib ketishar, bir muddatdan so'ng sedanaday qop-qora ko'zchalarini yaltiratib, mo'ralab qarashardi”. Qishloq kutubxonasidagi sichqonchalarning ko'zi uchun sedana leksemasi o'xshatish etaloni sifatida berilishi kutilmagan qiyosni yuzaga keltirgan. Boshqa asarlarda uchramaganligi uchun ham ajralib turadi, shu bilan bir qatorda xotirada muhrlanib qoladi. Romanni o'qish davomida asosan qishloq hayotiga oid tasvirlar keltirilgani uchun ham tabiat hodisalari, yillar, fasllar, oylar, kunlar almashinuviga doir individual- muallif o'xshatishlari hosil qilingan. Asarda shunday yozilgan:” Shu tariqa kunlar imillab, oylar sudralib, yillar chopib o'taverdi”. Kunlarning o'tishiga nisbatan imillab ravishdoshi, oylar almashinuviga nisbatan sudlarib ravishdoshi, yillar o'tishiga nisbatan chopib ravishdoshi qo'llanishi orqali antropomorfizm yuzaga kelgan.” Lingvokulturologiyaning termini hisoblangan bu hodisa hayvonlar, tabiat hodisalari, mifologik mavjudodlar va predmetlarga odamga xos ruhiy va jismoniy belgilarni ko'chirishdir”. [4,21] Iqbol Mirzo qalamiga mansub ijod namunasida bunday o'xshatish turlarining bo'lishi, shubhasiz, yozuvchining yuksak mahoratidan darak beradi.

Asarni o'qish jarayonida muallif-individual o'xshatishlari e'tiborimizni tortishi tabiiy. O'zaro aloqadorligi bo'lmagan leksemalarni mohirona qo'llab, takrorlanmas qiyoslash hosil qilingani va Zuhro yulduzi o'xshatish etaloni sifatida tanlab olingani romanni badiiy qiymatini oshirgan. Asarda keltirilishicha:”... Zuhro yulduzidek lo'ppi paxtalarni chaqqon terimchi qo'llar etaklarga qamab, borgan sari egatlar shumshayib, ko'lanka tushganday xira tortib qolgani kabi bu oq-oydin kunlarim omonat ekani

xayolimning bir chetida ham yo‘q edi”. Zuhro yulduziga lo‘ppi paxtalarni qiyos etish allyuziv kosmonim hodisasini yuzaga keltirgan. O‘zbek tilida Zuhro yulduziga bog‘liq an’anaviy o‘xshatishlar aksar manbalarda uchraydi. Bu o‘xshatish “go‘zal”, “yorqin”, “to‘lin” kabi semalari bilan namoyon bo‘ladi. Zuhro yulduzi o‘xshatish etaloni sifatida ko‘pgina o‘xshatishlar uchun xizmat qiladi. Muallifning badiiy mahorati shundaki, Zuhro yulduzi o‘xshatish timsolidan lug‘atlardagi semalaridan tashqari, yangi o‘xshatishni hosil qilgan.

“Umid ham quyoshga o‘xshaydi, botar chog‘i hamma yoq zulmatga cho‘madi, endi hayot tugadi degan o‘y ko‘rshapalakday aylanib qoladi.” Ushbu parchada o‘xshatish etaloni sifatida quyosh sememasi olingan, buning sababi shuki, uning tarkibida “yulduz”, “issiqlik tarqatuvchi osmon jismi”, “Yer sayyorasidagi hayot manbayi” kabi semalar mavjudligidadir. Lug‘atlarda yorug‘, porloq, issiq ma‘nolari keltirilgan.[2,300] Inson hayotidagi umidni aynan Yer sayyorasidagi hayot manbayi hisoblangan Quyoshga mengzab, allyuziv kosmonim hodisasi bilan bir qatorda yaxlit o‘xshatish yuzaga keltirilgan.

“Abdulla Qahhorning Qobil bobosiga o‘xshab tuman hokimiga, undan keyin viloyat boshchilariga chiqdim”. Bu o‘xshatish har bir asar mutolaasiga kirishgan kitobxonning e‘tiborini tortishi tabiiy, albatta. Axir undagi o‘xshatish etaloni bo‘layotgan Qobil bobo obrazi Abdulla Qahhor qalamiga mansub “O‘g‘ri” hikoyasining bosh qahramoni hisoblanadi. Romanning bosh qahramoni Bonuning nohaqliklardan zada bo‘lib, turli idora va tashkilotlarga muroaat qilishi Qobil bobo tushgan holat bilan aynan o‘xshash. Yaxlit o‘xshatish yuzaga kelgani uchun ham o‘xshamoq fe‘li qo‘llangan. Bu parcha Iqbol Mirzoning o‘xshatish uslubi boshqa ijodkorlardan farqlanib turishini yaqqol isbotlay olgan. Bunday parchalar asarning ko‘plab o‘rinlarida uchrab turadi. “Ertakdagi ikki echkiga o‘xshab bir-birimizga yo‘l berish niyatimiz yo‘q”. Ushbu parcha yuqorida keltirilgan misolga aynan teng kela oladi. Qobil bobo etaloni “O‘g‘ri” hikoyasidan olingan bo‘lsa, ikki echki etaloni “Ikki echki” hikoyasidan olingan. Bu hodisa allyuziya manbasi hisoblanadi.

“Qo‘llarim beshpanja chanoqlar changalidan momiq paxtani beixtiyor yulib, belimga bog‘langan etakka shitob tashlab borardiyu, boshim uzra asalaridek bir bayt aylangani aylangan edi”. – “Uning gaplari miyyamda qovog‘aridek betinim g‘ong‘illardi: eski peslardan...” “o‘n ikki yil” “. Asarning turli qismlaridan o‘rin olgan ushbu parchalarni o‘zaro taqqoslab, ulardagi o‘xshatishni tahlil qilish yanada qulayroq deb hisoblaganim uchun ham yonma-yon tarzda joylashni ma‘qul topdim.

Xulosa qilib aytganda, Iqbol Mirzoning “Bonu” romanida birinchidan, an’anaviy - day, -dek, kabi, o‘xshash singari vositalardan foydalangan holda o‘xshatish qurilmalari hosil qilingan bo‘lishiga qaramay, bu o‘xshatishlar o‘ziga xosligi va boshqa ijodkorlarda uchramasligi, shu muallifgagina xosligi bilan ajralib turadi. Ikkinchidan, muallif asarga olib kirgan o‘xshatishlarini kundalik turmushdan, tabiatdan, hayvonlardan olgan va kutilmagan o‘xshatish namunalarini hosil qilgan. Bu uning so‘z qo‘llash mahorati yuqori darajada ekanligidan darak beradi. Uchinchidan, nutq birligi hisoblangan birgina gapda birdan ortiq o‘xshatish etalonlari va o‘xshatish turlari aks etgani muallif badiiy mahoratini ko‘rsatgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.Usmanova *Lingvokulturologiya T.: 2019*
2. N.Mahmudov, D.Xudoyberganova *O‘zbek tili o‘xshatishlarining izohli lug‘ati. T.: “Ma‘naviyat” 2013*
3. G.U. Jumanazarova *Fozil Yo‘ldosh o‘g‘li dostonlari tilining lingvopoetikasi (leksik-semantik, lingvostilistik tahlil). Filol. Fan. Dok. (DSc) dis – T.: 2017*
4. D.Xudoyberganova. *Lingvokulturologiya terminlarining qisqacha izohli lug‘ati. T.: “Turon zamin ziyo” 2015 21-bet*
5. M.Yo‘ldoshev. *Cho‘lpon so‘zining sirlari. T.: “Ma‘naviyat” 2002*
6. Iqbol Mirzo. *Bonu T.: “Sharq” 2020*

KOMSTOK QURTINING BIOEKOLOGIYASI, TARQALISHI VA ZARARI

q.x.f.f.d. dotsent: **Isashova.U.A**

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti

isashovaumida@gmail.com

tayanch doktorant: **Imomaliyev.E.N**

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti

eraliimomaliyev2002@gmail.com

Annotatsiya: Zararkunandalar orasida O'zbekistonda chegaralangan holda tarqalgan, o'ta hayfli bo'lgan, ichki karantin organizmlar ro'yhatiga kiritilgan zararli hasharotlar mavjud. Bu kabi zararkunandlarning yanada ko'proq hudularga tarqalishini oldini olish uchun hasharotning biologiyasini hamda tarqalish arealini bilish muhim hisoblanadi. Quyida shunday hasharotlardan biri bo'lgan Komstok qurtining biologiyasi, tarqalishi hamda zarari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Karantin, zararkunanda, entomofag, lichinka, erkak, urg'ochi, avlod.

BIOECOLOGY, DISTRIBUTION AND DAMAGE OF THE COMSTOCK WORM

Abstract: Among the pests, there are harmful insects that are distributed in a limited manner in Uzbekistan, are extremely dangerous and are included in the list of internal quarantine organisms. In order to prevent the spread of such pests to more areas, it is important to know the biology and distribution area of the insect. Below is information about the biology, distribution and damage of one such insect, the Comstock worm.

Key words: Quarantine, pest, entomophagus, larva, male, female, offspring.

Kirish. Jahon miqyosida aholining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda agrar sohaning o'рни va ahamiyati kundan-kunga oshib bormoqda. Jumladan, mamlakatimizda ham mavjud resurs va imkoniyatlardan oqilona foydalanib, aholini qishloq xo'jalik mahsulotlari bilan kafolatli ta'minlash, hosildorlik va manfaatdorlikni yanada oshirish, sohaga ilm-fan yutuqlari hamda zamonaviy yondashuvlarni joriy etish dolzarb masaladir Respublikamiz qishloq xo'jaligini texnik va texnologik yangilash maqsadida 2015 yilda 9,7 ming gektar maydonda yangi intensiv bog'lar tashqil etilib, 2746,2 ming tonna meva mahsulotlari etishtirildi. Xususan 2017 yilda yangi tashqil etilgan olma bog'larining xajmi 5,2 ming gektar maydonni tashqil etgan va eksport xajmi 12% ga ortgan. Mamlakatimiz aholisini oziq - ovqat havfsizligini ta'minlash, jahon bozorida o'z o'rniga ega bo'lish kabi vazifalardan kelib chiqib, ekinlarni yetishtirishda zamonaviy ilmiy asoslangan texnologiya va vositalardan foydalanishni talab etadi. Mamlakat miqyosida har yili qo'shimcha ravishda 25-30 ming gektar bog'lar tashqil etilib, bunda olma bog'lariga katta ahamiyat berilmoqda. Ammo yetishtirish jarayonida qator muammolar vujudga kelib hosil sifati va hajmini kamaytirmoqda.

Meva mahsulotlarini yetishtirishda ayniqsa, zararunandalarini o'z vaqtida aniqlash, rivojlanish va zarar keltirish darajasini aniqlash hisobiga samarali kurash choralarini belgilash nihoyatda muhimdir.

Mavzuning dolzarbligi. Komstok qurti ashaddiy karantin zararkunandasi hisoblanib 300 dan ziyod o'simlik turiga zarar yetkazadi. Shular orasida anor, olma, behi, nok, shaftoli kabi mevali daraxtlarga qattiq zarar keltiradi. Hozirgi kunda mevachilik O'zbekistonning asosiy eksport mahsuloti hisoblanadi shuning uchun eksportbop mevalarning xosildorligi hamda sifatini yaxshilash uchun to'g'ri agrotexnika bilan birgalikda ularni zararkunanda va kasalliklardan himoya qilish dolzarb masaladir. Demak, yetishtirilayotgan mevali bog'larda tarqalgan komstok qurti bioekologiyasi, zararini o'rganish va karantin tadbirlarini ishlab chiqish hamda meva hosildorligiga ta'sirini ilmiy asoslash nihoyatda dolzarb mavzu hisoblanadi. O'zbekistonga kirib kelgan vaqtdan beri 79 yil o'tgan bo'lsada shu yillar mobaynida

karantin chora-tadbirlari qat'iy olib borilishiga karamasdan tarqalmokda. Bugungi kunda MDH davlatlarida komstok qurti barcha mintaqalarga keng tarqalib ketish xavfi mavjud. Komstok qurti tarqalmagan xududlarni undan muhofaza qilish uchun ko'chatlarni, o'simlik mahsulotlarini kiritish va chiqarishida barcha karantin qoidalariga amal qilish va unga qarshi kurash chora-tadbirlarini keng ko'lamli olib borish lozim.

Biologiyasi: Komstok qurtining erkak va urg'ochi zotlari tashqi tuzilishi bo'yicha keskin farqlanadi. Urg'ochisi yassi shaklli, qanotsiz, kam xarakter va usti oq mumsimon dog'lar bilan qoplanib 5 mm uzunlikda bo'ladi. Tanasining yon tomonida 17 juft mumsimon o'simtalari bor, dum qismi sezilarli darajada cho'zinchoq bo'ladi. Mo'ylovlari sakkiz bo'g'inli bo'ladi. Komstok qurtining erkagi 1 juft shaffof qanotli, serxarakter, rangi kizg'ish-jigarrang tusda, uzunligi 1-1,5 mm, mo'ylovlari 10 bo'g'inli. Tuxumining uzunligi 0,3 mm, bir tomonidan toraygan oval shaklda. Rangi sariq-zarg'aldoq bo'lib, yupqa oq g'ubor bilan qoplangan Komstok qurti tanasining kattaligi va dum qismining uzunligi bilan bir-biridan farq qiluvchi uchta lichinkalik yoshini o'taydi. O'zbekistonda komstok qurti bir yilda uch marta nasl beradi, qisman to'rtinchi marta xam nasl tarqatadi. Lekin sovuq tushishi bilan to'rtinchi nasl qirilib ketadi. Komstok qurti tuxum bosqichida qishlaydi. Bir urg'ochi qurt 250 dan 600 donaga qadar sarg'ish-zarg'aldok tusdagi tuxumni mumsimon oq qopchiqqa tashlaydi. Bu qopchiqni o'rtachi qurtning mum ajratuvchi bezlari yasab chiqaradi. Uchinchi nasl sentyabr-dekabr oylarida qishlash uchun tuxum tashlaydi. Bu mumsimon qopchiqlar yozdagilariga nisbatan sertuk va zichroq bo'ladi. Bir avlodining rivojlanishi xaroratga karab 42 kundan 65 kungacha davom etadi. O'zbekiston sharoitida komstok qurti birinchi avlodining rivojlanishi aprel oyining boshidan may oyining oxirigacha davom etadi, ikkinchi avlodi may oyining o'rtalaridan iyun oyining boshigacha, uchinchi avlodi esa iyul oyining boshidan sentyabr oyining ortalarigacha davom etadi.

Tarqalishi: Komstok qurtining vatani Yaponiya va Xitoy davlati bo'lib, entomolog S.Kuvan 1902 yilda bu qurti ta'riflaydi va Amerikalik entomolog sharafiga Komstok nomini beradi. Komstok qurti to'g'risida ko'p yillar mobaynida adabiyot manbalarida

ma'lumotlar berilmagan, 1920 yilga kelib matbuotda uning yangi o'choqlari paydo bo'lishi to'g'risida xabarlar tarqala boshladi. Hozirgi vaqtda komstok qurti Osiyo, Afrika, Avstraliya, Amerika va yevropaning ko'pgina mamlakatlarida tarqalgan. MDXda komstok qurti birinchi marta 1939 yilning avgust oyida O'rta Osiyo ipakchilik institutining Toshkent shahri yaqinidagi Jarariq tajriba xo'jaligida Yaponiyadan keltirilgan yirik bargli tut ko'chatlarida aniqlandi. O'zbekistonda komstok qurti Toshkent viloyatining butun sug'oriladigan qismiga, so'ngra Respublikaning boshqa viloyatlariga xam tarqalib ketdi. Komstok qurti 1947 yilda Farg'ona viloyatida topildi. Bu yerda qurtlar Toshkent viloyatidagiga qaraganda tezroq tarqaldi. 1953 yilda butun Farg'ona viloyati bog'larining, daraxtzorlarining ko'pligi, tutlarining qalin o'tkazilishi va ariqlar komstok qurtning tez tarqalishiga yordam berdi. 1953-1957 yillarda Andijon viloyatining barcha tumanlarida komstok qurti juda tez tarqaldi. Ushbu zararkunanda 1957 yil Jizzax viloyatining Zomin, Samarqand viloyatining Ishtixon tumani va Samarqand shaxrida, 1960 yil esa Buxoro, Navoiy viloyatlari va 1961 yilda Surxondaryo viloyatining Avg'oniston bilan chegaradosh tumanlarida tarqalgan. Xorazm va Urganchda 1962 yilda, Qoraqalpog'iston Respublikasi xududlarida 1964 yillarda paydo bo'ldi. Barcha komstok qurti tarqalgan yerlarda bu hasharotning tutga yetkazishi mumkin bo'lgan zarari aholiga ayon bo'lmoqda. Shuning uchun ichki karantin choralari orqali bu hasharotni mintaqamiz bo'ylab yanada tarqalishining oldini olish talab etiladi. O'zbekistonda ushbu havfli zararkunanda va unga qarshi kurash tadbirlari to'g'risida O.A.Sulaymonov, K.Bobobekov, T.Islomov, G.T.Dustmurodova, D.T.Dustmatova, J.N.Yaxyoyevlar tavsiyanoma hamda o'quv qo'llanmalar nashr ettirganlar.

Xulosa. Komstok qurti (*Pseudococcus comstoci* Kuw) - O'zbekistonning ko'pgina hududlarida mevali hamda manzarali daraxtlarga zarar keltiradi. Ushbu zararkunanda ashaddiy ichki karantin hasharot bo'lib zarari qarshi kurash ishlari olib borilmaganda juda ham og'ir oqibatlarga olib keladi. Birinchi navbatda zararkunandani tarqalishi yangi hududlarga yetib bormasligi uchun karantin tadbirlari olib borilishi maqsadga muvofiq. Zararkunanda tarqalgan hududlar esa zudlik bilan zararlanish

darajasi aniqlanib kurash choralari tanlanadi havf past darajada bo'lganda pseudofikus entomofagi bilan kuchli zararlangan holatda ta'sir etuvchi modddasi dimetoat, imidaklopid, malation, klotianidin bo'lgan kimyoviy insektitsidlar bilan ishlov berish tavsiya etiladi. (Xujaev SH.T.)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Анорбаев А.Р, Болтаев Б.С., Камилов Ш.Г., Нуралиев Х.Х. «Меры борьбы с вредителями сельскохозяйственных культур» Ташкент - 2016.
2. Архангельская А.Д. К фауне червецов и щитовок (Coccidae) Туркестана// труды Туркестанского научного общества, т.1. - Ташкент - 1923 - С 159-226
3. Атанов Н., Гуммель Э. - Ацекол против восточной плодовой жорки // Сельское хозяйство Узбекистана. - 1987. №3. - С.42-43
4. Kimsanboev X.X. va boshq.«O'simliklarni kimyoviy himoya qilish». Toshkent, «O'qituvchi», 1997.
5. Murodov S.A. «Umumiy entomologiya» Toshkent. 1987
6. Муродов Б.Э., Яхёев Ж.Н. "Карантинный вредители внутреннего карантина Республики Узбекистан" Журнал, "Образование и наука в России и за рубежом" 2017-й, №3(32), 32-36 с.
7. Murodov B.E., Sulaymonov O.A., Yaxyoev J.N. "O'zbekiston Respublikasida chegaralangan holda tarqalgan va chetdan kirib kelishi xavfi bo'lgan karantin zararkunandalar" uslubiy qo'llanma Toshkent - 2017.
8. Muhammadiev B.Q., Murodov B.E., Sulaymonov O.A.. "Pseudaphicus maculipenis-pseudofikusni laboratoriya sharoitida ko'paytirish bo'yicha qo'llanma" Toshkent - 2012
9. Xujaev SH.T., "O'simliklarni zararkunandalardan uyg'unlashgan ximoya qilishning zamonaviy usul va vositalari" Tashkent - 2015.
10. SHERALIEV A., ULMASBOEVA R.SH. "Qishloq xo'jalik o'simliklarining karantini". O'qituvchi 2008
11. Xujaev SH.T. "Entomologiya, qishloq xo'jalik ekinlarini ximoya qilish va agrotoksikologiya asoslari" Toshkent 2013-yil.

OILADAGI FARZAND TARBIYASIDA OTANING TUTGAN O‘RNI

S. Mirzayev

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti

Pedagogika fakulteti Pedagogika kafedrası o‘qituvchisi

Mahkamova Nozima

Pedagogika-psixologiya yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

***Annotatsiya.** Maqolada o‘zbek oilalarida farzand tarbiyasida otaning o‘rni, burchi va mas‘uliyati, farzand har bir ishda otalarga taqlid qilishlari, tarbiya vaqtida ota-onaning shaxsiy namuna bo‘lishlari, shuningek, oilada tarbiya davomida insonparvarlik fazilatlariga alohida e‘tibor berish kerakligi haqida fikr yuritiladi.*

***Kalit so‘zlar:** oila, ota-ona, farzand tarbiyasi, mehr-muhabbat, ma‘naviy-axloqiy o‘rnak ko‘rsatish, keksa avlod, urf-odatlar, fazilat.*

KIRISH

Oila – kishilarning nikoh yoki qon – qarindoshlik rishtalari, umumiy turmush tarzi, axloqiy mas‘uliyat hamda o‘zaro yordamga asoslanuvchi kichik guruh. «Jamiyat» va «oila» tushunchalari bir – biri bilan chambarchas bog‘liq. Bu bog‘liqlik jamiyatning oilalarsiz mavjud bo‘lmasligi hamda o‘z navbatida oilaning ma‘lum bir jamiyat tarkibida vujudga kelishi va yashovchanligida ko‘rinadi.

Islom dinida farzandlar tarbiyasiga katta e‘tibor qaratilgan bo‘lib, ularning dunyoga kelishida, ruhan, jismonan va aqlan sog‘lom bo‘lishida, har tomonlama barkamol avlod bo‘lib yetishishida asosiy mas‘uliyatni ota-onaning zimmasidagi burch etib belgilab berilgan. Yana shuni ta‘kidlash lozimki, farzandlarga tarbiya berishda ota o‘zining zimmasidagi farzandning haq-huquqini bilib, uni ado qilmoqligi lozimdir. Aksincha ado qilmasa farzand yoshligida shirin bo‘lsada, voyaga yetgandan keyin uning mevasi

achchiq bo‘lishi haqida muqaddas dinimizdagi ko‘rsatmalar, tarbiyaviy asarlarda hayotiy misollar bilan ta’kidlab o‘tilgan. Shuning uchun Payg‘ambarimiz (sallollohu alayhi vasallam):

"Farzandning haqqi otada uchtadir: tug‘ilganda chiroyli ism qo‘yish, aqli kirganda Qur’onni o‘rgatish va voyaga yetganda oila qurishga tayyor bo‘lganda uni uylantirib qo‘yishdir", dedilar.

Farzand oila muhitida katta bo‘lar ekan, uning bari xulq-atvori, atrof – muhitga, oilaga bo‘lgan munosabati, kelajakda o‘zining oila qurishi, farzandlar ko‘rishi haqidagi fikrlari shakllanib boradi. Agar oilaning ijtimoiy vazifasi ijobiy bajarilsa, ya’ni bolada oilaga, ota – onaga, keksalarga hurmat, o‘zaro yordam kabi hislatlar shakllansa, u kelajakda oila qurgach, o‘zi ham farzandlarini huddi shu tarzda tarbiyalashga intiladi. Bunday oilalarda „Baxtlik darajasi „, yuqori bo‘ladi. Chunki Inson o‘ziga ato etilgan baxtning to‘rt dan uch qismini oiladan choraktaga yetar-yetmas qismini boshqa narsalardan topadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Bola dunyoga kelib birinchi bo‘lib ko‘rgan kishilari-onasi, otasi, aka-opalari bo‘ladi. Qarindoshlarning mehr-muhabbati bolaga chaqaloqligidan singadi. Ota-ona bola uchun butunlay g‘amxo‘r, rahnamo bo‘lib gavdalanadi va bola ularning nasihati, tarbiyasiga ishonch bilan quloq soladi. Bola ota-onaga alohida ishonch bilan qaraydi. Bola qalbi-oilaning surati. Unda oilaning ichki mohiyati aks etadi. Agar ota-ona manfaatparast, ta’magir kishilar bo‘lsa, ular bu illatlarini oyda-yilda ko‘radigan do‘stlaridan yashira oladi. Lekin o‘z farzandlaridan yashirish nihoyatda qiyin. Bola yosh davrida ko‘p qiziqadigan va juda taqlidchi bo‘ladi. Bu davrda ota-ona va boshqa oila a’zolari o‘zaro madaniyatli, yaxshi insoniy muomalada bo‘lishlari katta ahamiyat kasb etadi. O‘zbek oilasi, xonadoni va farzand tarbiyasi o‘ta muhim sanaladi. Tarbiya san’ati shunday xususiyatga egaki, deyarli barchaga tanish va tushunarli. Ba’zilarga esa juda oson tuyuladi. Bu ish bilan nazariy va amaliy jihatdan qanchalik tanish bo‘lsa, unga shunchalik tushunarli va oson bo‘lib tuyuladi. Hamma tarbiya sabr-toqatni talab qiladi. Ayrimlar buning uchun tug‘ma qobiliyat va malaka, va ko‘nikma kerak deb

o‘ylaydilar. Lekin bundan tashqari yana maxsus bilimlar ham kerakligi haqida ishonch hosil bo‘ladi. Shuni alohida ta’kidlash kerakki, inson ona qornidan yaxshi yoki yomon bo‘lib tug‘ilmaydi. U birday tug‘iladi. Yaxshi yoki yomonga aylanishi tarbiyadan, dastavval ota-ona, oila, mahalla va jamiyatdan o‘rganadi.

Payg‘ambarimiz (sollallohu alayhi va sallam) otaning farzandiga qiladigan moddiy ta’minotidan ma’naviy ta’minoti ustun turishini ta’kidlab shunday marhamat qilganlar: “Hech bir ota o‘z farzandiga go‘zal odobdan ham ortiqroq hadya bera olmaydi” (Termiziy rivoyati).

Farzand tarbiyasida otaning ijtimoiy roli juda ham katta bo‘lganligi sababli, Xalqimizda dilbandlarini go‘zal odob-axloq ila tarbiyalagan otalarimizning farzandlari “Otangga Rahmat”, “Tarbiya bergan otangga rahmat” kabi maqtovlarni olib kelishadi.

O‘zbeklarda oilaning rahbari ota hisoblanib, u oilani moddiy jihatdan ta’minlashga mas’uldir. Otaning rahbarligi to‘g‘risida Qur’oni karimda "**Erkaklar xotinlari ustidan rahbardurlar**" deyilgan. Oyat mohiyatini tahlil qiladigan bo‘lsak, oiladagi moliyaviy masalalar, chetdan bo‘ladigan xurujlardan uni himoya qilish otaga yuklatilmoqda. Nafaqat rahbar, balki ota-oila posboni. Ota bor xonadon charog‘on, bolalar yuzida tabassum, ona qalbida osoyishtalik. Shuningdek, Alloh taolo shunday buyuradi. "**Ey iymon keltirganlar o‘zingizni va ahli ayollaringizni yoqilg‘isi odamlar va toshlardan bo‘lgan o‘tdan saqlang**" (Tahrim surasi 6–oyat). Ahli ayolini, farzandlarini iymonli qilib tarbiyalash oila boshlig‘ining Alloh taolo oldidagi burchi ekanligiga yuqoridagi oyatga keltirilgan.. Qachonki otalar farzandlarining oldidagi burchlarimizni ado etadigan bo‘lsa farzandlari o‘zlariga itoat etadigan, dinga xizmat qiladigan, el-u yurtni rivojiga hissa qo‘shadigan farzandlar bo‘lib yetishadi.

Farzandlar mas’uliyatida misollar, ayniqsa, otaning roli muhim o‘rin tutadi. Shuning uchun otalar majburiyatlariga ehtiyot bo‘lishlari kerak. Otalar farzandlaridan nimani xohlashlarini aniq va qisqa tushuntirishlari kerak, masalan, “yordam bersang, yaxshi bo‘ladi”, “mumkin”, “sening qo‘lingdan keladi” va hokazo, iboralarni ishlatishingiz shart emas. Agar u o‘z mas’uliyatini bajarmasa, besh daqiqadan so‘ng yana eslatiladi,

agar u buni takrorlamasa, ota o'z zimmasiga olishi mumkin. Agar ota mehribon bo'lib, bolaning mantiqiy istaklariga ijobiy javob bersa, keyingi safar bola pushaymon bo'lib, ijobiy javob qaytaradi.

Majburlash va bosimni mas'uliyat hissini shakllantirish uchun ishlatmaslik kerak, chunki bu ota va bola o'rtasida ziddiyat va norozilikni keltirib chiqaradi, shuningdek, bu tuyg'uning oldini oladi va uni orqaga so'radi. Oilada bola jismonan, aqliy va axloqiy jihatdan kamol topadi. Otalar farzandlariga teng munosabatda bo'lishlari, ularning hayoti, ta'lim va tarbiyasi uchun qulay shart-sharoitlar yaratishlari kerak. Shu bilan birga, ota-onalar o'z farzandlarini tarbiyalash va o'qitish uchun mas'uldirlar, chunki bolalarni tarbiyalash otalarning huquq va majburiyatlari guruhiga kiradi va bu asosiy qonunimiz bo'lgan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida o'z ifodasini topdi. Jumladan, Konstitutsiyamizning uchinchi bo'lim, XIV bobi «Oila» deb nomlangan bo'lib, undagi 63-66 moddalarda oilaning ijtimoiy-tarixiy roli, ahamiyati huquq va burchlari hamda ahamiyati qonuniy asoslarda aniq-ravshan belgilab berilgan. Bu moddalarda oilaning «jamiyatning asosiy bo'g'ini» ekanligi hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo'lish huquqiga egaligi, oila qurishga asos bo'luvchi nikoh tomonlarning ixtiyoriy roziligi va teng huquqligiga asoslanishi (63- modda), ota-onalar o'z farzandlarini voyaga yetgunlariga qadar boqish va tarbiyalashga majburligi (64- modda), davlat va jamiyat yetim bolalarni yoki otaonalari vosiyligidan mahrum bo'lgan farzandlarni o'z qaramog'iga olishni, shuningdek, bolalarga bag'ishlangan xayriya faoliyatlarini rag'batlantirishi (64- modda), farzandlar ota-onalar nasl-nasabi va fuqarolik holatidan qat'iy nazar qonun oldida teng ekanligi (65- modda), onalik va bolalikning davlat tomonidan muhofaza qilinishi (shu modda) kabi g'oyat muhim masalalarga huquqiy maqom berildi. Ayniqsa, 66- moddadagi «Voyaga yetgan, mehnatga layoqatli farzandlar o'z ota –onalari haqida g'amxo'rlik qilishga majburdirlar» kabi fikrlar jahon qonunchiligida o'ziga xos yangi hodisa sifatida e'tirof etildi. Yoshlar har bir millat va davlatning buyuk intellektual va jismoniy salohiyati bo'lib, har bir davlatning kelajagi ularning qo'lida bo'ladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, insonlar farzandli bo'lishdek baxtga erishish bilan birga otalik vazifasini va mas'uliyatini ham to'la anglab yetishlari lozim deb o'ylayman. Chunki jamiyatimizning baxtli kelajagi uchun barchamiz mas'ulmiz. Bolalar - oila va jamiyatning ko'zguvidir. Bolalarning yosh qalbiga hamma narsadan ko'ra o'rnatish kuchli ta'sir etadi, otalarning ko'rsatadigan o'rnatish (ibrati) esa ularning qalbida boshqa hamma kishilarning o'rnatishiga qaraganda chuqurroq va mustahkamroq iz qoldiradi.

Oilaviy tarbiya doimo mavjudligi, ko'rsatmaliligi va serjiloligi bilan ajralib turadi. Unda odobga doir tadbirlarni bolaga to'g'ri o'rgatish, maslahat berish, kattalar tajribasigina emas, balki oilaning yashash tarzi, muhiti, ota-onalarning kasb hunari, oila a'zolarining ma'naviy-ruhiy munosabatlari katta rol o'ynaydi. Shunisi quvonarliki, hozirda oilalarda otalarning farzand tarbiyasiga bo'lgan e'tibori kundan-kunga kuchaymoqda. Chunki, farzand Alloh tomonidan ato etilgan ulug' ne'mat bo'lishi bilan birga, u otaga topshirilgan ma'suliyat hamda omonatdir. Farzandlar - kelajagimiz ekan, ularni ham jismonan, ham ruhan, ham ma'nan sog'lom bo'lib kamolga etkazish barchamizning asosiy vazifamiz bo'lib qolishi kerak.

FOYDALANILGAN ADAIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. - T.:O‘zbekiston, 2017.
2. Иноғомов Ж. Оилада маънавий-ахлоқий тарбия. –Тошкент. “Маҳалла кутубхонаси”. 2015
3. Исроилов Н., Машарипова Г., Исроилов Б. Оилада бурч тарбияси-маънавий комиллик асоси.-Тошкент. “Маънавият” 2015
4. Саифназаров И., Саифназарова Ф. Ёшлар ва оила-Ватан таянчи.-Тошкент. “Таълим нашриёти”. 2018

Internet saytlari

1. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Oila>
2. <https://sammuslim.uz/oz/articles/farzand-tarbiyasida-otaning-orni>
3. <https://zamin.uz/uz/hayot-tarzi/71732-farzandning-ota-ona-oldidagi-burchlari.html>
4. [file:///C:/Users/Dell/Downloads/farzand-tarbiyasida-ota-onalarning-masuliyati%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Dell/Downloads/farzand-tarbiyasida-ota-onalarning-masuliyati%20(1).pdf)

TABLE OF CONTENTS

Sr. No.	Paper/ Author
1	Sobirova Sojidadxon. (2023). DEVELOPMENT OF VOLITIONAL QUALITIES IN RELIGION. GOLDEN BRAIN, 1(22), 4–8. https://doi.org/10.5281/zenodo.8252134
2	Asqarova Dilafruz Ibroximovna, & Yuldasheva Dilshoda To'lqinovna. (2023). MAKTABGACHA TA'LIMDA STEAM TEXNOLOGIYALARI. GOLDEN BRAIN, 1(22), 9–14. https://doi.org/10.5281/zenodo.8252152
3	Qimatboyev Shavkatjon Furqatzoda. (2023). KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVI VA UNI O'TKAZISH BO'YICHA BELGILANGAN UMUMIY QOIDALAR. GOLDEN BRAIN, 1(22), 15–20. https://doi.org/10.5281/zenodo.8252158
4	Temirov Sirojiddin Shoymardon o'g'li. (2023). CREATIVE THINKING SKILLS. GOLDEN BRAIN, 1(22), 21–28. https://doi.org/10.5281/zenodo.8252167
5	Mo'minova Dilnoza Solexovna. (2023). OILADA MILLIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISH. GOLDEN BRAIN, 1(22), 29–32. https://doi.org/10.5281/zenodo.8252176
6	Olmosova Gulnoza, & Shodmonova Muhlisa. (2023). BATSILLA BAKTERIYASINING, TABIATDA TARQALASHI VA O'RNI. GOLDEN BRAIN, 1(22), 33–36. https://doi.org/10.5281/zenodo.8252184
7	Amonov Sardor Zamon o'g'li, & Yo'ldosheva Nilufar Yusufovna. (2023). RAQAMLI IQTISODIYOTNI YUKSALTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING O'RNI. GOLDEN BRAIN, 1(22), 37–39. https://doi.org/10.5281/zenodo.8252195

8

Azimov Azizbek Usmon o'g'li. (2023). THE CONSTRUCTION OF HYDROTECHNICAL FACILITIES AND THE ROLE OF HYDROELECTRIC POWER STATIONS IN WORLD LIFE. GOLDEN BRAIN, 1(22), 40–43. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8252210>

9

Karimov Ismoiljon Ibrohimjonovich, & Jumaboyeva Zulayxo Baxtiyor qizi. (2023). YOSH TRIATLONCHI QIZLARNING UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIK DARAJASINI OSHIRISH. GOLDEN BRAIN, 1(22), 44–53. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8252257>

10

Noriyeva Aziza Jasur qizi. (2023). FIBONACHCHI SONLARI VA MATRITSALAR ORASIDAGI MUNOSABATLAR. GOLDEN BRAIN, 1(22), 54–57. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8252265>

11

Sharapova Hurliman Zayirbek qizi, & Sarsenbaeva Anar Onalbay qizi. (2023). ANA TILIN OQITIW METODIKASI. GOLDEN BRAIN, 1(22), 58–60. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8252273>

12

Tursunova Navro'zaxon Ergashboy qizi. (2023). MAQOLLARDAGI LINGVOKULTUROLOGIK JIHATLAR. GOLDEN BRAIN, 1(22), 61–65. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8252337>

13

Tursunova Navro'zaxon Ergashboy qizi. (2023). "BONU" ROMANINI LINGVOKULTUROLOGIK JIHATDAN TAHLILI. GOLDEN BRAIN, 1(22), 66–70. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8252349>

14

Isashova.U.A, & Imomaliyev.E.N. (2023). KOMSTOK QURTINING BIOEKOLOGIYASI, TARQALISHI VA ZARARI. GOLDEN BRAIN, 1(22), 71–75. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8252356>

15

S. Mirzayev, & Mahkamova Nozima. (2023). OILADAGI FARZAND TARBIYASIDA OTANING TUTGAN O'RNI. GOLDEN BRAIN, 1(22), 76–81. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8252364>